

รายงานการวิจัย
เรื่อง
ภูมิปัญญาเกี่ยวกับพืชสมุนไพรในป่าเบญจป่าตาม

โดย
สนั่น ชูสกุล
ไพเราะ สุจินพรัหม
สุภาวดี ศรีณยุตานนท์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2540

คำนำ

ป่าบุงป่าทามคือ สังคมพืชที่เกิดอยู่บริเวณที่ราบน้ำท่วมถึงสองฝั่งแม่น้ำ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศน์แม่น้ำภาคอีสาน มีบทบาททางธรรมชาติเป็นแหล่งซิมซับน้ำ รักษาระดับน้ำใต้ดิน แหล่งกรองสารพิษ ป้องกันน้ำท่วมฉับพลัน รักษาสมดุลของภูมิอากาศ ทั้งยังเป็นแหล่งรวมพันธุกรรมที่สำคัญและแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแหล่งเพาะฟักของสัตว์น้ำ ถือเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ(Wetland) ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก และเป็นแหล่งทรัพยากรฐานดำรงชีวิตของชุมชนสองฝั่งแม่น้ำมาเป็นเวลานาน

แต่ระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา ป่าบุงป่าทามถูกคุกคามอย่างหนักโดยกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ โดยเฉพาะจากโครงการพัฒนาของรัฐและการบุกเบิกตากถางของชุมชน ในขณะที่เรายังมีการศึกษาวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าทามน้อยมาก แม้แต่หน่วยงานราชการที่มีแผนงานเกี่ยวข้องกับพื้นที่นี้โดยตรงยังไม่รู้จักป่าบุงป่าทาม ป่าชนิดนี้ยังไม่ถูกจัดอยู่ในสารบบของวิชาการป่าไม้เมืองไทยด้วยซ้ำไป

สถานภาพป่าบุงป่าทามในปัจจุบันจึงอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญเสียม

พืชพรรณในป่าบุงป่าทามจำนวนมาก อยู่ในรายการสุตยาของหมอสุมไพโรพื้นบ้าน ควบคู่ไปกับพรรณพืชจากป่าโคก ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และพบว่าพืชบางชนิดมีวิวัฒนาการให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาวะน้ำท่วมบางฤดูแบบป่าบุงป่าทามเท่านั้น พืชพรรณสมุนไพโรในป่าบุงป่าทามจึงถือเป็นสมบัติอันมีค่าในระบบความรู้ของชุมชน อันเป็นภูมิปัญญาสำคัญยิ่งของชุมชนและของชาติ

โครงการทามมูล ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับองค์กรชาวบ้านรอบป่าบุงป่าทามบริเวณแม่น้ำมูลตอนกลางต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2537 จึงจัดให้มีการศึกษารวบรวมภูมิปัญญาเกี่ยวกับพืชสมุนไพโรในป่าบุงป่าทามขึ้น โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2540 ซึ่งเป็นการศึกษารวบรวมเบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาต่อไปในอนาคต

ต้องประกาศให้เป็นที่ปรากฏว่าผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญานี้โดยชอบธรรมก็คือ ชาวบ้าน ผู้ให้ชีวิตและยึดครองดูแลรักษาหลายชั่วอายุคน และในที่สุดบันปลายของการศึกษานี้ผลประโยชน์ควรจะตกเป็นของพวกเขา ตามสมควร ผู้ศึกษารวบรวมไม่อาจหาญจะอ้างเอ่ยว่าเป็นผู้วิจัยค้นคิดใดๆ ทั้งสิ้น

ขอขอบคุณศูนย์สมุนไพโร คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา จ.สุรินทร์ และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุรินทร์ ที่ให้คำปรึกษาด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพโรแก่คณะผู้ศึกษา ขอขอบคุณสายฝน แสงหิรัญ และคุณเสาวนีย์ คำดี ที่หนุนช่วยในการจัดทำรูปเล่ม และผู้สมควรได้รับเสียงปรบมือดังๆ ก็คือ หมอสุมไพโรพื้นบ้านที่ร่วมระดมความรู้ชุดนี้จนลุล่วง

ด้วยความคารวะ

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

การศึกษานโยบายเกี่ยวกับพืชสมุนไพรในป่าตามโครงการนี้ มีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่การรวบรวมชนิดของพืชสมุนไพรและระดับความรู้จากหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้พืชสมุนไพรจากป่าทุ่งป่าทาม รวมทั้งวิธีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรจากป่าทุ่งป่าทามอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยและประยุกต์ใช้ในอนาคต ทั้งนี้เพื่อเป็นผลประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง การศึกษาทำขึ้นในขอบเขตพื้นที่ป่าทุ่งป่าทามบริเวณแม่น้ำมูลตอนกลาง และระดับความรู้จากหมอยาสมุนไพรใน 3 จังหวัดคือ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด และศรีสะเกษ

พบว่า พรรณพืชป่าทุ่งป่าทามที่หมอยานำไปใช้ประโยชน์ สามารถรวบรวมได้ 57 ชนิด ซึ่งรวบรวมข้อมูลด้านชื่อเรียกเป็นภาษาเขมร ไทย ลาว ส่วย และชื่อวิทยาศาสตร์ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ภูมิสังฐานที่พบ และสรรพคุณทางยา ขณะเดียวกันสามารถรวบรวมสูตรยาได้ 69 สูตร มีทั้งสูตรยาที่รักษาโรคทั่วไปเช่น กะบูน ปวดท้อง ไข้ หรืออาการหนักเช่น อัมพาต กามโรค เยี่ยวขัด ทั้งเป็นโรคเกี่ยวกับผู้หญิง โรคเด็ก

ปัญหาสำคัญที่พบคือ ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรจากป่าทุ่งป่าทามอยู่ในสภาพกำลังจะสูญหายไป เนื่องแต่ความนิยมน้อยลงเพราะมีการแพทย์สมัยใหม่เข้ามาแทนตามวิถีในชีวิตสังคมแบบใหม่ และปัญหาสำคัญคือ พื้นที่ป่าทุ่งป่าทามกำลังถูกคุกคามอย่างหนัก ทั้งจากการบุกเบิกพื้นที่ของชุมชนและโดยโครงการรัฐเช่น การสร้างเขื่อน สร้างถนน ทั้งองค์ความรู้เรื่องป่าทุ่งป่าทามยังขาดแคลนมาก ทั้งที่เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ยังไม่มีนโยบายและกฎหมายใดเป็นการเฉพาะที่จะดูแลคุ้มครองพื้นที่ป่าทุ่งป่าทาม

ข้อเสนอสำคัญเชิงนโยบายคือ ให้รัฐมีนโยบายและมาตรการในการวิจัย พัฒนา คุ้มครองพื้นที่ และส่งเสริมองค์กรชุมชนในการดูแลและใช้ประโยชน์ในป่าทุ่งป่าทามอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านสมุนไพรจากป่าทุ่งป่าทามคือ ให้ศึกษาวิจัย ทดลองสมุนไพรจากป่าทุ่งป่าทามอย่างเป็นระบบ เพื่อทดแทนยาสมัยใหม่ที่มีราคาแพง และให้ประโยชน์ตกเป็นของชุมชนเจ้าของภูมิปัญญาที่ตามสมควร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อ	ข
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา	2
1.4 การศึกษาและรวบรวมข้อมูล	3
บทที่ 2 ลักษณะทางธรรมชาติของป่าบุ่งป่าทาม	
2.1 ลักษณะภูมิสัณฐานบริเวณป่าบุ่งป่าทาม	4
2.2 ลักษณะพืชพรรณพฤกษศาสตร์ และความหลากหลายทางชีวภาพของป่าบุ่งป่าทาม	5
2.3 ความสำคัญของป่าบุ่งป่าทามต่อวิถีชีวิตชุมชน	8
บทที่ 3 ผลการศึกษาและรวบรวมข้อมูลลักษณะพรรณพืชสมุนไพรป่าบุ่งป่าทาม	17
บทที่ 4 ผลการศึกษาและรวบรวมข้อมูลสูตรยาสมุนไพรป่าบุ่งป่าทาม	74
บทที่ 5 สรุป ปัญหา และข้อเสนอแนะ	
5.1 ผลการศึกษาและรวบรวมข้อมูล	84
5.2 ปัญหา	85
5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	86
5.4 ข้อเสนอต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านสมุนไพรจากป่าบุ่งป่าทาม	86
บรรณานุกรม	87
ภาคผนวก	
ก. รายชื่อพรรณไม้ในป่าบุ่งป่าทาม	88
ข. รายชื่อวิทยาศาสตร์, วงศ์วิทยาศาสตร์ของพรรณไม้ป่าทาม	93
ค. แบบบันทึกข้อมูลพืชสมุนไพร	97
ง. โครงการสัมมนาระดมความรู้หมอยาพื้นบ้านป่าบุ่งป่าทาม	98
จ. รายชื่อหมอยาและผู้ให้ข้อมูล	100

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

สองฝั่งของลำน้ำสายต่างๆ ในภาคอีสานที่ไหลคดเคี้ยวหล่อเลี้ยงชีวิตและชุมชนมาเนิ่นนาน เป็นผืนดินต่างระดับและที่ราบกว้างน้ำท่วมถึง มีความหลากหลายของพรรณพืชที่ขึ้นตามลักษณะของความต่างระดับของพื้นที่ บางเป็นที่โคก, ที่ราบ, แอ่ง, ที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ลักษณะพื้นที่เช่นนี้เรียกรวมๆ ว่า พื้นที่ "ป่าบุงป่าทาม" เป็นพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์สูง และที่สำคัญในช่วงฤดูน้ำหลาก ป่าบุงป่าทามเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และพุ่มพักตัวอ่อนของพันธุ์ปลาในแม่น้ำจนเป็นที่ยอมรับกันว่าป่าบุงป่าทามเป็น "มดลูกของแม่น้ำ"

"ป่าบุงป่าทาม" จัดเป็นป่าพื้นที่ชุ่มน้ำ(Wetland) ชนิดหนึ่ง ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ชุ่มน้ำอื่นๆ เช่น ป่าพรุ ป่าชายเลน ทั้งในด้านภูมิสัณฐาน พันธุ์สัตว์ และโดยเฉพาะพืชพรรณธรรมชาตินานาชนิด ความหลากหลายทางชีวภาพที่เกื้อกูลระหว่างพืชและสัตว์ ก่อเกิดเป็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่ชาวอีสานส่วนหนึ่งพึ่งพาในการดำรงชีวิตตลอดมา ทั้งด้านอาหาร ด้านการใช้สอยต่างๆ และที่สำคัญคือ สมุนไพรรักษาโรค อันเป็นภูมิปัญญาสำคัญที่เกิดมาจากการสังส่ององค์ความรู้ใ้ประโยชน์จากพืชพรรณในป่าบุงป่าทามเป็นเวลานาน และคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านที่ใกล้ป่าบุงป่าทามแทบทุกคนรู้จักวิธีใช้สมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วยของสมาชิกในครอบครัวและคนอื่นๆ รวมทั้งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้กันต่อๆ มาในการใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืชในป่าทามอย่างยั่งยืน

ในปัจจุบันป่าบุงป่าทามไม่ได้รับการยอมรับตามหลักวิชาการในสารบบป่าไม้ ทาม มีฐานะเป็นเพียงพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ที่รกร้างว่างเปล่า เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มองเห็นเพียงต้นไม้ขนาดเล็ก ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ บางคนเรียกว่า "ป่าละเมาะ" และในสถานะทางกฎหมาย เป็นเพียงพื้นที่สาธารณะประโยชน์ จึงทำให้พื้นที่ดังกล่าวถูกบุกรุกทำลายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยไม่มีมาตรการใดๆ ในการควบคุมดูแลเช่น การใช้แทรกเตอร์ไถเกรดพื้นที่เพื่อใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ ภู่น้ำท่วมเนื่องจากเป็นพื้นที่อ่างเก็บน้ำหรือสร้างเขื่อน การจับจองถืออภิสสิทธิ์ในพื้นที่ ฯลฯ

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับป่าบุงป่าทามมีแนวโน้มจะสูญหาย เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงสภาพของท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนมีการพึ่งพาป่าบุงป่าทามน้อยลงและเริ่มขาดช่วงในการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาต่างๆ เกี่ยวกับป่าทาม โดยเฉพาะทางด้านสมุนไพร เนื่องจากการเข้ามาแทนที่ของการรักษาทางการแพทย์สมัยใหม่ คนที่มีความรู้ด้านสมุนไพรแก่เฒ่าลงและไม่ได้รับความสำคัญ องค์ความรู้, ภูมิปัญญาที่มีอยู่ไม่ได้รับการรวบรวมอย่างเป็นระบบ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพปัญหาดังกล่าวหากไม่ได้รับความสนใจหรือปล่อยให้มีปัญหาล่วงเลย ก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดายยิ่งที่จะต้องสูญเสียองค์ความรู้และภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์ทางสมุนไพรจากป่าบุงป่าทาม

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อสำรวจและรวบรวมชนิดของพืชสมุนไพรในป่าบุ่งป่าทาม
2. เพื่อรวบรวมและระดมความรู้จากหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้พืชสมุนไพรจากป่าบุ่งป่าทาม
3. เพื่อศึกษาวิธีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรจากป่าบุ่งป่าทามอย่างยั่งยืน
4. เพื่อเป็นแนวทางในการนำพันธุ์พืชและสมุนไพรจากป่าบุ่งป่าทามมาวิจัยและประยุกต์ใช้ต่อไป

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา เนื้อหาที่ศึกษาคือการรวบรวมชนิดพรรณพืชสมุนไพรป่าบุ่งป่าทาม ลักษณะภูมิ
 สันฐานที่แตกต่างและมีความเกี่ยวข้องกับความหนาแน่นของพันธุ์พืช รวบรวมและบันทึกเกี่ยวกับชื่อพื้น
 บ้านของแต่ละชนเผ่า การใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะสรรพคุณทางยาและสูตรยาสมุนไพรป่าบุ่งป่าทาม

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา ขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ซึ่งถือว่าเป็นป่าทามผืนใหญ่ที่สุดในภาค
 อีสาน มีความหลากหลายทางด้านกลุ่มชนเผ่าและวัฒนธรรมเช่น เขมร ลาว ส่วย โดยลงไปเก็บตัวอย่างพืช
 ในพื้นที่ป่าทามชุมชนกุดเป่ง เหล่าสวนหม่อน ต.ยางคำ ป่าทามโนนกุดถ่าน ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.
 ร้อยเอ็ด และป่าทามโนนยาง ต.ดอนแรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์

ขอบเขตพื้นที่ในการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาและขอบเขตของพื้นที่ศึกษา จึงได้
 วางแผนในการลงพื้นที่สัมภาษณ์บุคคล

สถานที่	ภาษา	จำนวนคน
1. บ้านผึ้ง ต.หนองแค อ.ราชสีห์ จ.ศรีสะเกษ	ลาวสำเนียงส่วย	3
2. บ้านเพี้ยมาตร ต.หนองแค อ.ราชสีห์ จ.ศรีสะเกษ	ลาวสำเนียงส่วย	1
3. บ้านเหล่าโดน ต.หนองแค อ.ราชสีห์ จ.ศรีสะเกษ	ลาวสำเนียงส่วย	1
4. บ้านดงแดง ต.ดง อ.ราชสีห์ จ.ศรีสะเกษ	ลาวสำเนียงส่วย	1
5. บ้านบึง ต.ดอนแรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	ลาวสำเนียงส่วย	5
6. บ้านดอนแรด ต.ดอนแรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	ลาวสำเนียงส่วย	1
7. บ้านเหล่าข้าว ต.ยางคำ อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด	ลาว	4
8. บ้านปลาคุน ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด	ลาว	1
9. บ้านกาเกาะ ต.ท่าสว่าง อ.เมือง จ.สุรินทร์	เขมร	2
10. บ้านป่าเวย ต.เกาะแก้ว อ.สำโรงทาบ จ.สุรินทร์	ส่วย	2
11. บ้านโพนเขวา ต.ละทาย อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ	ลาว	1
รวม		22

๑ อ. ๒๖, ๒๗
 ๒ ส. ๑ ๑๕๗๗ ๑๕๗๘

1.4 การศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1.4.1 ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้องได้แก่ รายงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ของป่าบุ่งป่าทามบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนกลาง" โดย รศ.ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และคณะ(2534) เอกสารการสัมมนาสืบสานพันธุ์ไม้ โดยโครงการทามมูลและกลุ่มซอล์คสีเงิน(กุมภาพันธ์ 2538) สยามโภชนาชยพฤกษ์ ภูมิปัญญาของชาติ โดยคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล(มิถุนายน 2538) แผนที่ ฯลฯ

1.4.2 ศึกษาโดยสำรวจพื้นที่ที่ได้กำหนดเป็นขอบเขตพื้นที่ศึกษาคือ ป่าทามชุมชนกุดเป่ง ป่าชุมชนโนนยาง ป่าทามโนนกุดถ่าน ป่าทามเหล่าสวนหม่อน โดยได้เดินศึกษาร่วมกับชาวบ้านและผู้รู้ด้านสมุนไพร เพื่อศึกษาพันธุ์พืชตามลักษณะภูมิฐานที่แตกต่างของพื้นที่ป่าบุ่งป่าทาม สังเกตและบันทึกลักษณะของพันธุ์พืชด้วยการถ่ายรูปและเก็บตัวอย่างพันธุ์พืชที่น่าสนใจ

1.4.3 ศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทั้งในรายบุคคลและกลุ่ม ในการศึกษาเน้นการสัมภาษณ์และบันทึกสูตรยาสมุนไพรป่าบุ่งป่าทาม

1.4.4 การศึกษา รวบรวมข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล โดยได้จัดสัมมนาระดมความรู้หมอยาพื้นบ้านป่าบุ่งป่าทาม ในวันที่ 17-18 สิงหาคม 2541 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในช่วงแรก มาตรวจสอบร่วมกันระหว่างผู้รู้และหมอยาสมุนไพรที่มาจากหลายที่และมีความแตกต่างในด้านภาษาพูด คือ ลาว ส่วย เขมร และลาวสำเนียงส่วย

บทที่ 2

ลักษณะทางธรรมชาติของป่าบุงป่าทาม

2.1 ลักษณะภูมิสัณฐานบริเวณป่าบุงป่าทาม

จากการศึกษาถึงลักษณะทางธรรมชาติของป่าบุงป่าทาม งานศึกษาวิจัยของ รศ.ประสิทธิ์ คุณุรัตน์ และคณะ ได้กล่าวถึงลักษณะภูมิสัณฐานของป่าบุงป่าทามเอาไว้ในเอกสารงานศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ของป่าบุงป่าทามบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนกลาง" และดังนี้

พื้นที่บริเวณป่าบุงป่าทาม มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง(Flood Plain) ลักษณะทั่วไปจึงค่อนข้างราบเรียบแบนเรียบ ลักษณะดินโดยทั่วไปเป็นดินตะกอนเกิดจากการพัดพามาทับถมของสายน้ำหลาก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางภูมิสัณฐานของแม่น้ำ ซึ่งมีลักษณะความลาดชันของลำน้ำและพื้นที่น้อยมาก จึงเป็นสาเหตุให้แม่น้ำโค้งคดเคี้ยวมาก ลักษณะภูมิสัณฐานที่สำคัญที่สำรวจพบทั้งชื่อตามทฤษฎีของหลักวิชาการและชื่อตามท้องถิ่นมีดังนี้

1. บุง-ทาม คือ พื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ภาษาอังกฤษเรียก Flood Plain คำว่า "ทาม" ใช้เรียกบริเวณทั้งหมดในพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง ส่วนคำว่า "บุง" ใช้เรียกบริเวณที่ลาดลุ่มที่มีแหล่งน้ำแช่ขัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ทาม ในภาษาอังกฤษเรียก Low Flood Plain ในพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า "ทาม" ว่า "ที่ริมฝั่งลำน้ำที่มีน้ำท่วมเป็นครั้งคราว" และคำว่า "บุง" คือ "บึง"

2. กุดหรือหลง คือ แนวทางเดินของลำน้ำเก่า เมื่อแม่น้ำเปลี่ยนทางเดินจะทิ้งให้ลำน้ำเก่ากลายเป็นสภาพเป็นแหล่งน้ำใหม่ที่ตัดขาดจากลำน้ำใหม่เรียกว่า กุด หรือ หลง บางแห่งกลายเป็นหนอง บึง มีลักษณะโค้งคดตามรูปพรรณสัณฐานของลำน้ำเดิม ภาษาวិชาการจึงเรียกว่า "ทะเลสาบรูปแอกวัว" (Oxbow lake) มี 2 ลักษณะคือ กุดที่มีน้ำขังตลอดปี ในฤดูฝนร่องน้ำจะเชื่อมต่อกับลำน้ำใหม่ และกุดที่น้ำแห้ง มีความตื้นเขิน จะมีน้ำขังเฉพาะฤดูฝน ในทางวิชาการเรียกว่า Oxbow scar กุดหรือหลงจะมีอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งเก็บกักน้ำที่สำคัญ เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำของชาวบ้าน

3. โนนทาม,ดอนทาม คือ พื้นที่ที่สูงกว่าบริเวณอื่นในป่าบุงป่าทาม นานครั้งจึงจะมีน้ำท่วมถึง มักจะมีอาณาเขตติดต่อกับกุด หนอง ฮอง เป็นแหล่งที่ชุมนุมของสัตว์ต่างๆ ในฤดูน้ำหลาก พรรณพืชที่ขึ้นในบริเวณนี้จะมีพืชบกขึ้นปะปนด้วยเช่น ตะเคียน ยาง เป็นต้น

4. ฮอง หรือร่องน้ำ คือ ทางน้ำไหลขนาดเล็ก ไหลชะลงจากโนน ไหลลงกุดหรือแม่น้ำ ถือเป็นลำน้ำสาขาหรือต้นน้ำของกุด หนอง และแม่น้ำ

5. หนอง คือ บริเวณที่ลุ่มต่ำมีน้ำขัง มีพื้นที่ไม่กว้างนัก ถ้ามีขนาดเล็กลงไปอีกเรียกว่า "บวก" เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านนิยมใช้ทำนา เรียกว่า นาบวก นาหนอง

6. **วัง** คือ บริเวณที่แม่น้ำมีขนาดกว้างและลึกกว่าบริเวณอื่น และยื่นเข้าไปในแผ่นดิน อาจเป็นบริเวณที่แม่น้ำสองสายไหลมาบรรจบกัน

7. **เลิง** คือ ที่ลาดลุ่ม ลาดต่ำลงไปสู่กุดหรือแม่น้ำ ในเลิงบางแห่งชาวบ้านกันคันนากักน้ำใช้ทำนาได้

8. **คุย, คุ** คือ สันคันดินที่ทอดยาวขนานไปกับลำน้ำหรือร่องน้ำต่างๆ สันคันดินที่มีขนาดใหญ่เรียกว่า คุย ถ้ามีขนาดเล็กเรียกว่า คุ

9. **ฮอม** คือ บริเวณที่ลาดต่ำ อยู่ระหว่างคุย คุ หรือที่เนิน ยาวตามแนวคุย, คุ ลักษณะคล้ายกุดแต่ไม่มีน้ำแช้ง

10. **มาบ** คือ พื้นที่ระหว่างคุขนาดเล็ก อยู่ตรงกลางของฮอม

11. **ดุน** คือ บริเวณที่มีการสะสมตัวของดินตะกอน เกิดเป็นโคลนตมลึกและเหนียว มักปรากฏอยู่ตามบริเวณกลางกุด น้ำในบริเวณนี้จะเขียวคล้ำคล้ายสนิม โคลนตมจะอ่อนและยุบตัวง่าย เป็นอันตรายสำหรับคนและสัตว์ ยิ่งดินก็ยิ่งถูกดูดให้จมลงเรื่อยๆ

12. **ค้ำ** คือ บริเวณที่น้ำซึมซับออกมาตลอดปี ก่อนไหลลงสู่ฮอง กุด หรือแหล่งน้ำอื่นๆ

2.2 ลักษณะพืชพรรณพฤกษศาสตร์และความหลากหลายทางชีวภาพของป่าบุงป่าทาม

พืชพรรณที่ปกคลุมบริเวณบุงทาม ส่วนมากเป็นพืชพันธุ์ไม้พุ่มไม้ผลัดใบ จึงเป็นลักษณะป่าดิบชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า ป่าบึงน้ำจืด ซึ่งในท้องถิ่นเรียกว่า ป่าบุงป่าทาม ครอบคลุมเกือบตลอดพื้นที่ แต่เนื่องจากพื้นที่ป่าบุงป่าทามมีวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลงด้วยการกระทำของกระบวนการน้ำไหลหลายวัฏจักรต่อเนื่องตลอดมา ทำให้พื้นที่บางส่วนในเขตบุงทามเป็นเนินดิน คุย คุ สันดินธรรมชาติ ดอนดินทาม พื้นที่เหล่านี้จะมีระดับสูง บุงทามทั่วไปจึงได้รับผลกระทบจากฤดูน้ำท่วมหรือน้ำหลากช่วงสั้นๆ ทำให้ลักษณะพืชพรรณป่าไม้เปลี่ยนแปลงสภาพเป็นป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง ประเภทป่าขาด-สะแกง(เหียง กรวด) กระจายเป็นหย่อมๆ ตามเนินดินดังกล่าว

ชนิดของป่าไม้เขตบุงทาม ในพื้นที่ศึกษาพบไม้ 3 ประเภทคือ

1. ป่าบุงป่าทาม (Flood plain Vegetation) ลักษณะเป็นป่าไม้ผลัดใบ ประกอบด้วยไม้ขนาดเล็กและไม้พุ่ม ไม้หนามที่ทนต่อการแช้งของน้ำได้ดีเป็นชวงเวลานาน และพบหนาแน่นตลอดทั้งพื้นที่ตามบริเวณฮอมหรือฮองของกุด และพื้นที่ทามทั่วไป

2. ป่าดิบแล้ง ดิบชื้น จะพบเป็นหย่อมบริเวณริมฝั่งกุดหรือคันดินธรรมชาติของแม่น้ำ ปัจจุบันถูกทำลายลงไปมาก พบว่าพื้นที่ประเภทนี้จะได้รับอิทธิพลจากน้ำท่วมหลากในระยะสั้นๆ พันธุ์พืชสำคัญที่ปรากฏอยู่ได้แก่ ตะเคียน ยาง พอก ตะแบก สะแกง พะยอม หว่า

3. ป่าโคก (Dry dipterocarp) พบอยู่บริเวณต่อเนื่องกับลานตะพักลุ่มน้ำชั้นต่ำ (Low terrace) หรือเนินทรายตามคันดินธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำ ฝั่งกุดที่มีสภาพความชื้นต่ำกว่าบริเวณป่าดิบแล้งดิบชื้น พืชพรรณที่พบส่วนมากเป็นไม้ชาติ(เหียง) ไม้สะแบง(กราด)

• พันธุ์พืช ลักษณะทางนิเวศน์ที่สัมพันธ์กับพันธุ์พืช

ลักษณะความแตกต่างของภูมิสัณฐานในป่าบุงป่าทามทำให้ระบบนิเวศน์ย่อยของป่าบุงป่าทามเกิดจุลนิเวศน์ขึ้น ลักษณะพืชพันธุ์แต่ละพื้นที่จึงแตกต่างกันในลักษณะจำเพาะ แต่มีพืชบางชนิดผสมผสานได้ทุกลักษณะภูมิประเทศ หากจำแนกพันธุ์พืชเป็นโซน ตั้งแต่พีชริมน้ำ ริมหาด บุง ทาม และเนินทาม พบพันธุ์พืชมากกว่า 100 ชนิด แยกตามแหล่งเกิดในแต่ละภูมิประเทศดังนี้

1. พืชพันธุ์เลาะริมหาด ริมฝั่ง ส่วนใหญ่ประกอบด้วย

- นมวัว	- ชะเล้า	- เป็น
- ฝ้ายน้ำ	- นามปลาตุก	- นามหัน
- หน้าหวาย	- หน้าอ้อยหนู	- เนา่น้ำ
- ดุมวัว	- นามก้างปลา	
ฯลฯ		

2. ภูมิประเทศบุง ประกอบด้วยพืชน้ำและพืชบกเช่น

- ต้นแห่	- เสียว	- นามแดง
- กะดั้น	- หวาย	- นามหัน
- ตะแบกน้ำ	- ผิอน้อย	- ข้าวจี
- หัวลิง	- เครือเตาไห	- เครือหางหนู
- เครือชูด	- เครือข้าวปูน	- เครือโพง
- หน้าคมบาง	- หน้าขโมง	- หน้าตะเพา
- ฝ้ายน้ำ	- ชะฝ้าย	- คำพี
- คางฮุง	- ไช้หนู	- กุ่ม
- เถิน	- อ้อ	- กระโดน
- กก	- เครือส้มลม	- เครือตำหนาน
- เครือนามพรม	- เครือบักยาง	- เครือกระตูกแตก
- หน้าห้องขาว	- ผักอีพวย	- ผักแว่น
- นามก้างปลา	- ตะไคร้หางนาค	- กุ่มน้ำ
- แชว	- ชี้น้ำ	- มะปรางน้ำ
- หน้าอี่ปู้	- แขง	- ผือ
- กกโน	- เครือบักม่วย	- เครืออีหก

- เครื่องตัดหมา	- เครื่องลั่นแฮด	- ยอป่า
- ผักตบ	- ผักโป่ง	- ผักบัว
- ดุมข้าง	- ผักเพื่อน	- ตานกกด
- ซองแมว	- กระจับ	- เครื่องบักเห็บ
- ดับปลา	- เครื่องมันปลา	- เครื่องตามอง
- มะพร้าวอ่อน	- ตมปาม	- หน้าแมก
- หน้าตา	- หน้าชน	- แห้งป่า
- ผักสะเอือน	- กาดฮอ	

ฯลฯ

3. ภูมิประเทศทาม ลักษณะพืชพรรณจะคล้ายกับทุ่ง แต่มีขนาดต้นไม้มากกว่า ปัจจุบันถูกทำลายมาก จึงมีพืชขึ้นมากกว่าเขตทุ่ง พืชพันธุ์ที่สำคัญได้แก่

- แหน	- เสี้ยว	- หว่า
- สะแก	- มั่ง	- คางสูง
- สามพันตา	- หญ้าคา	- แดง
- ก้างปลา	- ก้าม	- ซ่าเหراء
- กระโดน	- ทุ่มน้ำ	- จาร
- แสง	- หวายน้ำ	- กะเบา
- เถา	- ชีน้ำ	- ไม้ป่า
- เป็อยน้ำ	- หัวลิง	- มะดัน
- กระสูด	- นมวัว	- ก้านเหลือง
- ตะไคร้หางนาค	- ขนวนน้ำ	- ซ่าฝาย
- น้ำอี่ปู้	- หน้าแพง	- เถาหุนแป
- เครื่องไม้ต่างๆ		

ฯลฯ

4. ภูมิประเทศในนทาม ดอนทาม ได้แก่

- ยางตะเคียนทอง	- สะแบง	- มั่ง
- เหมียดน้ำ	- เสี้ยว	- หัวลิง
- เหมือดแอ่	- พอก	- นนามแท่ง
- ตะแบก	- หมี่	- พะยอม
- หว่า	- หัวควาง	- ฝายน้ำ
- สะเดา	- น้ำเกลี้ยง	- เป็อยน้ำ

- เสลา
- หน้าหมก
- สะแก
- น้ำจ้อย
- กาม
- เม่า
- ฯลฯ

- เมื่อพิจารณาป่าบุ่งป่าทามดั้งเดิมกับป่าเกิดใหม่ จะพบพันธุ์ไม้ได้ 2 ลักษณะคือ

1. พันธุ์พืชดั้งเดิมที่สำคัญได้แก่ ฝ้ายน้ำ หัวลิง ลูกอึ้ง กะตัน กะโดน ห่าอี่ปู ทุ่มน้ำ หว่า แหว เม่า หวายน้ำ แสง เนิน เนียมช้าง ฯลฯ ในพื้นที่ป่าธรรมชาติที่ไม่ถูกบุกเบิกจะรกทึบด้วยไม้ต้น ไม้พุ่ม เถาวัลย์ และพืชคลุมดิน ตลอดทั้งพืชน้ำต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้วในพืชพันธุ์ตามลักษณะภูมิประเทศต่างๆ

2. พันธุ์พืชบุกเบิก หากพื้นที่ถูกทำลายลงด้วยการตัด เผา ถากถาง แต่ไม่ถูกทำลายระบบรากในดิน ป่าบุ่งป่าทามจะฟื้นสภาพได้อย่างรวดเร็ว พืชที่เป็นพืชบุกเบิกได้ดีที่สุดคือ ฝ้ายน้ำ เนียมช้าง หัวลิง เสี้ยว โดยเฉพาะฝ้ายน้ำ และหัวลิง ยิ่งตัดยิ่งแตกกอ ในระยะเวลา 2-3 ปี จะมีขนาดเท่าสภาพเดิม หลังจากนั้นพืชพันธุ์อื่นๆ ก็จะเจริญเติบโตงอกงามตาม คืนสภาพไปสู่ป่าดั้งเดิมได้ แต่ไม้ขนาดใหญ่อาจหายไป บุรณะทดแทนได้ช้า ป่าชั้นที่สองและสามจึงมีลักษณะไม้ต้นขนาดกลางและไม้พุ่ม ไม้คลุมดินมากกว่า ทั้งนี้เพราะระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามสภาพป่าที่ฟื้นสภาพมีไม้พุ่มไม้หนามต่างๆ จึงเหมาะที่จะหลบภัย เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหรือสัตว์น้ำ พืชน้ำบางชนิดช่วยปกป้องสัตว์น้ำเช่น พืชไม้พุ่มไม้หนามที่อยู่ใต้น้ำจะทำให้คนไม่สามารถทอดแหได้

2.3 ความสำคัญของป่าบุ่งป่าทามต่อวิถีชีวิตของชุมชน

ป่าบุ่งป่าทามเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างผืนน้ำและผืนดิน มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบมีแม่น้ำไหลผ่าน จึงมีสิ่งมีชีวิตต่างๆ เกิดขึ้นกับภูมิวิเวศน์แห่งนี้ เกิดขึ้นได้เนื่องจากธรรมชาติที่ผสมกลมกลืนกันของดิน น้ำ ป่า ในช่วงเดือนกันยายน พฤศจิกายนของทุกปี จะเป็นช่วงน้ำหลากท่วมพื้นที่ทาม กระแสน้ำที่ไหลแรงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างภูมิฐานต่างๆ ที่ละน้อยทุกปีเช่น ฮ่อง กุด หนอง เลิง โนน ภูมิฐานเหล่านี้บ้างเกิดจากการกัดเซาะของกระแสน้ำ และบางส่วนเกิดจากการพอกพูนและสะสมของดินตะกอนที่อุดมไปด้วยอิทธิพลธาตุ ดินในพื้นที่ทามจึงเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ทำให้พืชสามารถเจริญเติบโตได้ดี จึงมีพันธุ์พืชหลายชนิดในป่าทาม พืชเหล่านี้จะมีลักษณะเฉพาะคือ เจริญเติบโตเร็วทั้งบนบกในน้ำ ในบางพื้นที่ที่เป็นเนินดิน คุย หรือดอนดินทาม มีลักษณะสูงกว่าพื้นที่ทามทั่วไป จะมีน้ำท่วมน้อยกว่า พืชที่ขึ้นจะเป็นลักษณะดิบแล้งและป่าเต็งรัง บางชนิดทนต่อการแช่ขังของน้ำ มักเกิดในที่ลุ่ม มีรากจำนวนมากเพื่อยึดเกาะกับดิน ลำต้นเล็กมีกิ่งก้านจำนวนมาก บ้างเป็นทรงพุ่ม บ้างเป็นเถาวัลย์ ในขณะเดียวกันก็มีความแข็งแรงสามารถต้านทานกระแสน้ำได้ จึงเป็นที่เพาะพักและอนุบาลสัตว์น้ำตัวเล็กๆ ได้ดี นอกจากนี้ยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบ เต่า นาก อีเห็น และนกป่า,นกน้ำต่างๆ

ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ทามจึงเป็นที่พึ่งพาในการดำรงชีวิตของชาวอีสานที่อาศัยตามพื้นที่ลุ่มน้ำ จากรายงานผลการศึกษาเรื่อง "ความสำคัญของป่าบุ่งป่าทามต่อวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา : ป่าบุ่งป่า

ทามบริเวณแม่น้ำมูลตอนกลาง" โดยโครงการทามมูล ดังนี้ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนรอบบริเวณป่าบุงป่าทามได้มีการตั้งมานานแล้ว จากการสัมภาษณ์กับคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนรอบป่าบุงป่าทามจะพบว่า หมู่บ้านส่วนใหญ่มีอายุถึง 100-250 ปี มีการอพยพมาทำกินเนื่องจากพบว่าเป็นที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ จะมีการขยายชุมชนไปตามบริเวณที่เป็นที่โคกและอยู่ใกล้บริเวณนาทุ่ง ชุมชนแต่ละชุมชนจะไม่ต่างกันมาก ส่วนมากเป็นเครือญาติกันและจะพากันไปจับจองพื้นที่ทามเป็นพื้นที่ทำกิน ป่าโคกที่เหลือจึงมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่เลี้ยงสัตว์ บางที่ก็ได้รับการดูแลเป็นดงปลูก

ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่าบุงป่าทามได้พึ่งพาอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของป่าบุงป่าทามอย่างใกล้ชิดจนเข้าใจในระบบนิเวศของป่าทามแม่น้ำมูลอย่างลึกซึ้ง การใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่ทามของชาวบ้านจึงอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์ที่ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ การศึกษาเรื่องความสำคัญของป่าบุงป่าทามต่อวิถีชีวิตชุมชน ของโครงการทามมูลมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

- ลักษณะการครอบครองที่ดินและการจัดการทรัพยากรในทามของชุมชน

การครอบครองที่ดินในทามมี 2 ลักษณะคือ ครอบครองที่ดินและพื้นที่ที่เป็นแหล่งน้ำ การครอบครองทั้งสองลักษณะจะเป็นการครอบครองโดยการจับจองเป็นเจ้าของและยอมรับกันในชุมชน ไม่มี การรับรองสิทธิตามกฎหมาย ชาวบ้านส่วนใหญ่จะจับจองและถือสิทธิเป็นมรดกตกทอดมาหลายชั่วอายุคน และไม่มีในการทำกินในที่ดินของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต

การครอบครองและการใช้ทรัพยากรแหล่งน้ำได้แก่ กุด หนอง ห้วย และช่อง จะแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ

- ใช้ร่วมกันเป็นของสาธารณะ จะเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่และลึก ไม่มีผู้ใดมาจับจองเป็นเจ้าของ

- ใช้ร่วมกันในหมู่เครือญาติ ได้แก่ ช่อง ซึ่งมีทั้งสองธรรมชาติที่เรียกกันว่า ช่องผีแปง และช่องที่ชาวบ้านขุดเอง เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันในการจับปลาในเครือญาติ โดยเรียกวิธีนี้ว่าการ "ตีปลา" ซึ่งจะจับปลาด้วยกันในช่วงน้ำขึ้นเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม น้ำจะหลากเข้าช่อง ก่อนน้ำจะลงกั้นปากช่องด้วย "ฝาเขี่ยก" เมื่อน้ำลงน้ำออกจากช่องไปหมด จะมีปลาจำนวนมากในช่องให้จับ เมื่อได้ปลาแล้วก็จะแบ่งกันในเครือญาติที่มาช่วยกัน

- ใช้ในครอบครัว ได้แก่ หนองน้ำตื้นขนาดไม่กว้างและไม่ลึกมาก จะมีการจับจองไว้เพื่อปลูกข้าวมาหนองหรือทำนาแซง

- ลักษณะการใช้ประโยชน์ในที่ดินพื้นที่ทาม

มีลักษณะการใช้ประโยชน์ได้เกือบตลอดทั้งปี และในขณะเดียวกันการทำประโยชน์ก็อยู่บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกับระบบธรรมชาติ โดยการปลูกพืชและใช้พื้นที่หมุนเวียน เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์ที่คุ้มค่าและเปิดโอกาสให้พื้นที่ได้ฟื้นตัว

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทามที่มีความอุดมสมบูรณ์ของตะกอนดินที่ถูกน้ำพัดพามาทับถมทุกปี ทำให้เกษตรกรไม่เปลืองเงินซื้อปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลง เนื่องจากระบบนิเวศของป่าทามที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ไม่เกิดการแพร่ระบาดของโรคพืชต่างๆ

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทาม จำแนกได้ดังนี้

1. การปลูกข้าว มี 3 ลักษณะคือ

1.1 ข้าวนาทามปี ลักษณะพื้นที่ทามเป็นที่เนิน แต่ปรับระดับพื้นที่ให้เป็นนาทุ่ง ระยะเวลาในการตกกล้าประมาณเดือนพฤษภาคม ปักดำเดือนมิถุนายน-สิงหาคม(พร้อมนาปี) เก็บเกี่ยวช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม

1.2 ข้าวนาแซงหรือนาหนอง คือการทำนาในบริเวณที่เป็นเลิง กุด บวก บึง เป็นบริเวณที่มีน้ำแช่ขังตลอดปี ในบริเวณหนอง เลิง จะใช้นิยมหว่านมากกว่าปักดำ ส่วนบริเวณกุด บวก บึง ซึ่งลึกกว่าจะใช้วิธีปักดำ โดยจะเริ่มหว่านข้าวนาแซงประมาณเดือนมีนาคม-ต้นเมษายน และเก็บเกี่ยวผลผลิตในเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกคือ ข้าวดอกลาว

1.3 ข้าวไร่ทาม จะมีการเตรียมพื้นที่ทามในเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม โดยการตัดและเผาไม้ เมื่อเตรียมดินเสร็จก็จะเตรียมพันธุ์ข้าวเพื่อนำมาหยอดหลุม โดยเริ่มหยอดตามหลุมที่เตรียมไว้ประมาณปลายเดือนมีนาคม-เมษายน พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกคือ ข้าวดอกตูม เป็นข้าวเหนียวพันธุ์เบา เก็บเกี่ยวในช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายน การปลูกข้าวไร่ทาม บางครั้งจะมีการปลูก "สับหว่าง" คือ การปลูกข้าวสลับกับพืชไร่ชนิดอื่นในพื้นที่เดียวกันเช่น ข้าวโพด หรือจะมีการปลูกพืชชนิดอื่นแทนข้าวในปีต่อไป

2. การปลูกพืชไร่ ส่วนมากจะเป็นการปลูกแบบหมุนเวียน ในแต่ละปีจะปลูกพืชไม่ซ้ำชนิดกันเพื่อลดการเสื่อมสภาพของหน้าดิน พืชที่นิยมปลูกคือ ปอ ข้าวโพด แตงโม แตงกวา ถั่วลิสง ฯลฯ โดยจะเริ่มเตรียมพื้นที่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม เริ่มปลูกในเดือนเมษายน ส่วนปอแก้วจะเริ่มปลูกเดือนเมษายน-พฤษภาคม เก็บเกี่ยวช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม การปลูกพืชไร่นี้ส่วนมากจะเป็นการปลูกเพื่อขาย

3. การปลูกพืชผักสวนครัว ส่วนมากแล้วจะเป็นการปลูกเพียงเล็กน้อยเพื่อบริโภคในครัวเรือน เนื่องจากพืชผักธรรมชาติในป่าทามมีเป็นจำนวนมากสามารถเก็บหาได้ทุกฤดูกาล หากจะมีการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวส่วนมากนิยมปลูกตามริมฝั่งแม่น้ำ ริมกุด เพราะสะดวกในการรดน้ำ ฤดูกาลที่ปลูกจะปลูกในช่วงฤดูหนาวคือ เดือนธันวาคม-มกราคม พืชที่นิยมปลูกคือ พริก หอม กระเทียม ผักชี ฯลฯ

ในการเตรียมพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชทุกชนิดในพื้นที่ป่าทาม ชาวบ้านให้ความสำคัญในขั้นตอนนี้ เพื่อไม่ให้เป็นการทำลายความสมบูรณ์ทางธรรมชาติของป่าทามมากเกินไป ชาวบ้านจะตัดไม้โดยไม่ทำลายตอ เลือกตัดเอาเฉพาะกิ่งก้าน หากมีการปลูกพืชติดต่อกันนานเกินไป ก็จะมีการทิ้งพื้นที่เอาไว้ 1-2 ปี เพื่อให้เกิดการฟื้นตัว ต้นไม้จะแตกกอใหม่และความอุดมสมบูรณ์ก็จะกลับคืนมาดังเดิม

- **ลักษณะการใช้ประโยชน์โดยการเก็บผลผลิตในป่าทาม**

1. การเก็บเพื่อประโยชน์ใช้สอยเช่น การตัดไม้ทำฟืน การเผาถ่าน การใช้ไม้เพื่อการก่อสร้าง การเก็บเครือไม้เพื่อทำเครื่องมือ, เครื่องจักสาน การเก็บมือเพื่อนำมาทอเสื่อไว้ใช้สอยในครัวเรือน ฯลฯ

ในการเก็บผลผลิตเหล่านี้ จะมีการเลือกตัดหรือเก็บโดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ในอนาคตด้วยเช่น การตัดไม้ทำฟืนหรือเผาถ่านจะเลือกตัดเฉพาะกิ่งที่มีขนาดพอเหมาะเรียกว่า "หย่อน" เหลือกิ่งที่อยู่บนกอเอาไว้ 3-4 กิ่ง เพื่อที่ต้นไม้จะได้แตกกิ่งใหม่ ในการตัดเครือไม้ก็ให้เหลือโคนเครือยาวพอประมาณ เพื่อให้มันแตกยอดใหม่เอาไว้ใช้ในปีต่อไป

2. การเก็บหาผลผลิตในป่าทามเช่น การเก็บผลไม้เพื่อขาย ผลไม้ในทามได้แก่ มะดัน มะกอกน้ำ หว่า ฯลฯ สามารถทำรายได้ให้กับชาวบ้านที่เก็บหาไปขายกับพ่อค้าแม่ค้าที่มาอรับซื้อเพื่อนำไปแปรรูป การเก็บผัก จะมีผักหลายชนิดที่ชาวบ้านไม่ต้องซื้อหา การเก็บเห็ดและมันแขง ก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านที่อาศัยรอบป่าทาม รวมทั้งชาวบ้านจากถิ่นอื่นๆ ด้วย การเก็บหน่อไม้ ซึ่งมีมากมายจนต้องแปรรูปเอาไว้ทั้งกินเองและขาย

- **ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าบุงป่าทามในด้านอื่นๆ**

1. การเลี้ยงสัตว์ โดยที่พื้นที่ป่าทามมีความกว้างขวางและอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์เช่น วัว ควาย ส่วนในพื้นที่ที่เป็นบุงหรือที่ลุ่มเหมาะต่อการเลี้ยงเป็ด เนื่องจากมีธาตุอาหารตามธรรมชาติมากมาย จึงเหมาะแก่การให้สัตว์หากินเองตามธรรมชาติ

2. การหาปลา มีเครื่องมือในการหาปลาหลายชนิดที่เหมาะสมต่อการหาปลาในแต่ละที่ของพื้นที่ทามและในแต่ละช่วงฤดูกาล อันสะท้อนถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน อุปกรณ์จับปลาที่มักนิยมใช้เช่น ต้อน แบน แห เก็ด อวน สุ่ม เฝือก ตุ่ม ตัง ฯลฯ พันธุ์ปลาในแม่น้ำมูลมีหลายชนิด ซึ่งล้วนแล้วแต่อาศัยป่าบุงป่าทามในการเจริญเติบโต จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ที่เลี้ยงชีพด้วยการหาปลา พบว่าปลาในแม่น้ำมูลบริเวณนี้มีมากกว่า 60 ชนิด

3. การหาหอย แบ่งตามลักษณะการหาได้ 4 ประเภทคือ

3.1) การขุดหอย คือ การขุดหาหอยที่ฝังตัวอยู่ตามดินในช่วงน้ำลด จะขุดหอยกันประมาณเดือนกันยายน-มกราคม หอยที่ได้คือ หอยขม หอยโข่ง ฯลฯ

3.2) การหาหอยในน้ำ คือ การหาหอยในช่วงฤดูฝน หอยขมจะไต่ลงไปใต้น้ำเกาะตามกิ่งไม้

3.3) การหาหอยลอย ในช่วงฤดูน้ำหลาก เดือนกันยายน-ตุลาคม หอยโข่งจะลอยขึ้นจากการฝังตัวใต้ดิน ชาวบ้านจะใช้วิธีพายเรือเก็บ

3.4) การดำน้ำลงไปจับในแม่น้ำ จะมีหอยหลายชนิดที่ฝังตัวอยู่ในทรายเช่น หอยกาบ หอยกิบก็ หอยบัว ส่วนมากจะงมกันในช่วงฤดูน้ำลด

4. การหาถบ ชาวบ้านสามารถหาถบได้ตลอดปี เนื่องจากฤดู หนอง บวก ในทามเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ถบได้ดี วิธีการหาถบมี 3 วิธี

- การได้ถบ(ส่องถบ) ช่วงเริ่มฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม
- การใส่เบ็ดถบ เริ่มในช่วงปลายฤดูฝนเดือนกรกฎาคม-กันยายน
- การหาถบจัย(จำศีล) หาได้ตลอดช่วงฤดูแล้ง พร้อมๆ กับการขั้วหอย

5. การล่าสัตว์ การล่าสัตว์ในทามจะไม่พบมาก จะมีการล่าเป็นช่วงๆ ไปเช่น ไก่ป่า จะล่าในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน เป็นช่วงที่ไก่ป่าอพยพไปอยู่ที่ดอน จึงเป็นช่วงที่ง่ายต่อการถูกล่า สัตว์ตัวอื่นๆ จะไม่ถูกล่าอย่างจริงจัง นอกจากพบโดยบังเอิญเช่น เต่า กระต่าย นก ฯลฯ

6. การหาไข่มดแดง ในเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม สามารถหาได้ตลอดช่วงที่มดวางไข่ เวลาที่ไปหาจะเป็นช่วงเช้าและเย็นเท่านั้น เพราะถ้าไปหาช่วงอื่นมดจะตาย และเวลาโดนกัดจะเจ็บกว่าช่วงเช้าและเย็น

7. การต้มเกลือ ในพื้นที่หลายแห่งมีแหล่งดินเค็ม โดยในช่วงหน้าแล้งเดือนมีนาคม-เมษายน จะมีดินเกลือขึ้นมาบนผิวดินเรียกว่า "ซี้ทา" ชาวบ้านจะขุดนำมากรองรวมกันไว้ และต้มกับน้ำเพื่อให้ตกผลึกเป็นเกลือสินเธาว์สำหรับนำมาใช้สอยในครัวเรือน

ได้มีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลผลิตที่ได้จากป่าทาม โดยโครงการทามมูลและองค์กรชาวบ้าน "คณะกรรมการร่วมอนุรักษ์ป่าทามมูล" โดยประเมินคุณค่าทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลผลิตจากป่าทามที่ได้ในช่วงก่อนปี 2535 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่จะมีเขื่อนราษีไศล การประเมินใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างใน 11 หมู่บ้านรอบบริเวณป่าทาม จำนวน 366 ครอบครั้ว ผลจากการประเมินทำให้ทราบว่า คุณค่าทางเศรษฐกิจโดยรวมของผลผลิตที่ได้จากป่าบุงป่าทาม เป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น 14,239,637 บาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 38,906 บาทต่อปี

การจำแนกคุณค่าของทรัพยากรป่าบุงป่าทาม

ประเภทคุณค่า	ประโยชน์	สิ่งที่เป็นคุณค่า
คุณค่าทางตรง	ประโยชน์ใช้สอยทางตรง (Consumptive use value)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทรัพยากรป่าไม้(Forest resources) เป็นแหล่งหาของป่า อาหาร เครื่องใช้ สมุนไพร เชื้อเพลิง 2. ทรัพยากรพืชและสัตว์ป่า(Wildlife resources) พืชพรรณและสัตว์ต่างๆ เป็นอาหารสำคัญของชุมชน 3. ทรัพยากรประมง(Fishery resources) ชุมชนได้อาศัยจับสัตว์น้ำ-สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 4. ทรัพยากรพืชที่เป็นอาหารสัตว์(Forage resources) เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ วัว ควาย 5. ทรัพยากรการเกษตร(Agricultural resources) เป็นแหล่งปลูกข้าวและพืชไร่
	ประโยชน์จากการนำไปใช้เชิงพาณิชย์(Productive use value)	ผลิตข้าว, พืชไร่(ปอ ข้าวโพด ถั่วลิสง) เครื่องใช้สอย เสื่อ ฟืน ถ่าน ผัก ผลไม้ หน่อไม้ เห็ด มันแขง ปลา หอย กบ เกลือ วัว ควาย และมูลสัตว์
คุณค่าทางอ้อม	บทบาททางด้านระบบนิเวศน์ (non-consumptive use value)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การอำนวยความสะดวกขึ้นได้ดิน 2. การป้องกันน้ำท่วมอย่างฉับพลัน 3. รักษาชายฝั่ง ป้องกันการชะล้างพังทลายดิน 4. กักเก็บตะกอนและดักกรองสารพิษ 5. เก็บกักธาตุอาหาร 6. รักษาสมดุลของภูมิอากาศ
	คุณค่าของทรัพยากรในอนาคต (Option Value) และคุณค่าในความคงอยู่ของ ทรัพยากร(Existence value)	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นแหล่งรวมของพันธุกรรมที่สำคัญและแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ 2. เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญของภาคอีสาน 3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

จากตารางการจำแนกคุณค่าของทรัพยากรป่าบุงป่าทาม จะพบว่าคุณค่าทางตรงซึ่งเป็นคุณค่าที่สามารถประเมินในเชิงเศรษฐกิจได้จากการใช้ประโยชน์โดยตรง ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะการใช้ประโยชน์มาแล้วนั้น ในการอธิบายถึงคุณค่าทรัพยากรป่าบุงป่าทามในด้านประโยชน์ใช้สอยโดยตรงสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ทรัพยากรป่าไม้ (Forest resources) แม้ว่าพื้นที่ป่าบุงป่าทามในหลายแห่งในปัจจุบันถูกรุกไล่จากการทำการเกษตรของชุมชนบริเวณลุ่มแม่น้ำ จนเกือบไม่คงสภาพป่าดั้งเดิมแล้วก็ตาม แต่ยังคงมีพรรณไม้ซึ่งมีคุณค่าทางด้านอาหารเช่น หน่อไม้ กระโดน หว้า หมากแขว(มะกอกน้ำ) มันแขว เห็ดต่างๆ และอื่นๆ อีกมากมาย ถ้าคุณค่าทางเชื้อเพลิงอย่างไม้หัวลิง ฝ้ายน้ำ ฯลฯ ตลอดจนคุณค่าทางวัสดุเครื่องใช้เช่น ฝือกก เครือซูด หวาย และคุณค่าทางสมุนไพรเช่น เหน่า น้ำ ก้านเหลือง ฯลฯ

2. ทรัพยากรพืชและสัตว์ป่า (Wildlife resources) ในป่าบุงป่าทามมีพืชพรรณนานาชนิด ทั้งพืชไม้ยืนต้นที่ให้ผลเป็นอาหาร พืชไม้พุ่มที่ทนต่อการแข่งขันและแตกกอเร็วให้คุณค่าทางเชื้อเพลิง อาหารสัตว์ และสมุนไพร ตลอดจนพืชน้ำที่ขึ้นอยู่หนาแน่นตามแหล่งน้ำในทาม นอกจากนี้จะเป็นแหล่งอาศัย เพาะพันธุ์ และหลบภัยของสัตว์หลายชนิด ซึ่งถือเป็นแหล่งอาหารโปรตีนสำคัญของท้องถิ่นด้วย

3. ทรัพยากรประมง (Fishery resources) ป่าบุงป่าทามเป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งวางไข่และเลี้ยงลูกอ่อนของปลาจำนวนมาก โดยเฉพาะแหล่งน้ำในทามเช่น กุด หนอง บึง สอง ชาวบ้านได้อาศัยจับปลาและสัตว์น้ำตลอดปี

4. ทรัพยากรพืชที่เป็นอาหารสัตว์ (Forage resources) นอกจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่บุงทามจะเอื้อต่อการเป็นแหล่งทำเลเลี้ยงสัตว์แล้ว พืชพรรณในป่าทามที่นอกจากหญ้าหลากหลายชนิดแล้วยังมีพืชหลายชนิดที่เป็นอาหารของวัว-ควายอีกด้วยเช่น ผักกาดฮอ ผักเพ็ญน้ำ ใบคางสูง ฯลฯ

5. ทรัพยากรการเกษตร (Agricultural resources) ชุมชนรอบบริเวณป่าบุงป่าทามจะอาศัยพื้นที่ในทามทำการเกษตรมาแต่อดีตดังได้กล่าวแล้ว เนื่องจากดินในทามเป็นดินตะกอนที่มีธาตุอาหารที่ถูกพัดพามากับสายน้ำหลาก ทำให้การทำเกษตรของชาวบ้านไม่ต้องพึ่งสารเคมี ซึ่งหากได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมแล้วจะอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง

ส่วนคุณค่าทางอ้อมนั้น อ.คันสนีย์ ชูแวว ได้กล่าวถึงคุณค่าทางอ้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การอำนวยความสะดวกสู่ชั้นน้ำใต้ดิน โดยน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำจะสามารถชะไหลถ่ายเทน้ำสู่ชั้นน้ำใต้ดิน ทำให้คนได้นำน้ำในชั้นน้ำใต้ดินมาใช้ในการอุปโภค บริโภคได้อย่างไม่ขาดแคลน

2. การป้องกันน้ำท่วมเฉียบพลัน พื้นที่ชุ่มน้ำช่วยเก็บกักน้ำฝนและน้ำท่าที่ไหลลงมาสมำเสมอ และยังช่วยถ่ายเทน้ำอย่างช้าๆ ลงสู่ชั้นน้ำใต้ดิน ซึ่งช่วยลดปัญหาน้ำท่วมเฉียบพลันได้

3. การรักษาชายฝั่ง ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน พืชพรรณที่ขึ้นอยู่บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำสามารถช่วยลดแรงปะทะของกระแสน้ำและรากพืชช่วยยึดดินในพื้นที่ได้อีกด้วย

4. การเก็บกักตะกอนและสารพิษ พืชพรรณในพื้นที่ชุ่มน้ำจะช่วยดักตะกอนดินที่ถูกพัดพามากับสายน้ำหลากได้ ช่วยลดความเร็วของกระแส น้ำ เพิ่มโอกาสของการตกตะกอนดินมากขึ้น และยังสามารรถดักกักสารพิษที่ตกค้างจากการเกษตรที่ไหลมากับสายน้ำได้อีกด้วย

5. การกักเก็บธาตุอาหาร ธาตุอาหารก็เช่นกันที่ถูกพัดมากับสายน้ำหลาก และพืชพรรณในป่าทามจะดักสะสมไว้ ทำให้พืชนำมาใช้ในการเจริญเติบโตได้ดี

6. การให้ธาตุอาหารแก่สัตว์ จากการที่สัตว์กินพืชพรรณในทามที่มีธาตุอาหารสูง

7. การรักษาสมดุลของภูมิอากาศ

8. ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแหล่งรวมของสายพันธุ์พืชและสัตว์หลายชนิด

บทที่ 3

ผลการศึกษาและรวบรวมข้อมูลลักษณะพรรณพืชสมุนไพรป่าบุงป่าทาม

1. หนามพู่
หนามคำพื (ลาว)
เล็บบั้ง (หมอยา)
ชนาเมิน (เขมร)

พบในบริเวณบุง ริมกุดและริมหนองเป็นไม้เถากิ่งพุ่ม เมื่อตอนเล็กจะเป็นไม้เถาพุ่มขึ้นกับต้นไม้ใหญ่เช่น ต้นหว้า และเมื่อเติบโตขึ้นจะค่อยๆ ริดต้นไม้เหล่านั้นจนต้นไม้ใหญ่นั้นตาย และต้นคำพืนั้นจะแข็งแรงเป็นไม้ใหญ่ยืนต้นต่อไป คำพืมีลักษณะใบหลักหนึ่งใบและมีใบย่อยอีก 4 ใบ เรียงตัวอยู่ในก้านเดียวกัน ใบสีเขียวเข้ม ผิวใบเป็นมัน ใบรูปทรงรี ปลายใบมนและมีหยักตรงกลาง มีเส้นกลางใบชัดเจน จะมีหนามเกิดขึ้นตามลำต้นที่มีขนาดใหญ่ หนามจะแตกเป็นกิ่งเล็กๆ มากมายคล้ายเล็บบั้ง (แฉงรุมนชนิดหนึ่ง)

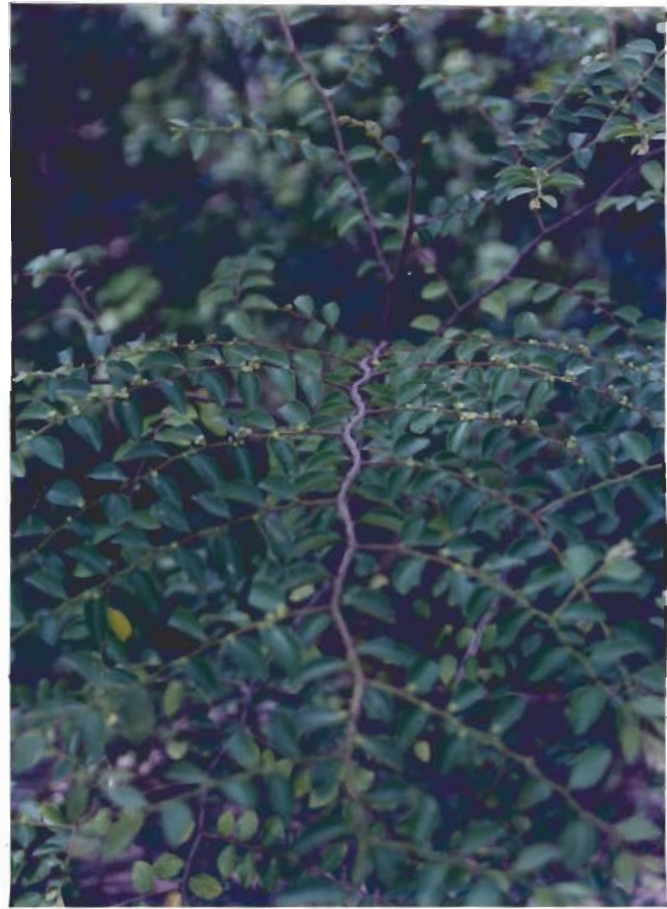
นำเครือมาต้มจะได้น้ำสีเหลือง หอม เข้ายากับตานกกด, หนามเค็ดเค้า ต้มกินรักษาแก้พิษผิดสำแดง, ปวดเมื่อย, ปวดหลัง, ปวดเอว

เข้ากับยาอื่นเป็นยาบำรุงเลือด

ยอดอ่อน เป็นผักจิ้มรับประทานได้

ใบ เป็นอาหารสัตว์

ลำต้น นิยมนำมาทำเป็นพานท้ายปืน หรือทำเป็นฟืนเผาถ่านก็ได้

2. หนามเล็บแมว

ดิงตารีย (เขมร)

พบได้ทั่วไปในทามโดยเฉพาะบริเวณที่เป็นโคก เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดใหญ่ ใบคล้ายพุทรา ใบและก้านจะออกสลับหว่างกันที่กิ่ง ออกดอกและลูกเล็กๆ ตามโคนใบ จะมีหนามแหลมเล็กๆ ตามโคนใบ ปลายหนามชี้บน

ราก สีแดงมีกลิ่นหอม เข้ากับกระโดนเตี้ย จะเป็นยาตองเหล่านำรูงกำลัง

เข้ากับหนามคองจะแก้อาการตกเลือด

เข้ากับรากคืดเค้าต้มกิน แก้อาการท้องอืด และอาการเจ็บท้องเนื่องจากบิด

เข้ากับก้านตาล ต้มกินเป็นยาเจริญอาหารและเป็นยาอายุวัฒนะ

และสามารถเข้าตำรับยาริดสีดวง

3. เครือดินแสด

รสสุคนธ์ดอกขาว (ไทย)

ดีอรกวาน (เขมร)

Tetracera loueiri Pierre.

DILLENIACEAE

พุ่มมากในบริเวณทามทั่วไปชอบขึ้นบริเวณดินที่แห้ง เป็นไม้เถาที่มักขึ้นดกรกคลุมไม้อื่น ในช่วงหน้าน้ำที่มีน้ำหลากท่วมป่าบุงป่าทาม จะเป็นที่อาศัยทำรังของพวกหนูท้องขาว เนื่องจากเครือมีความเหนียว ดอกเป็นพู่สีขาวเป็นพวง ผลแก่เมื่อแตกเมล็ดจะมีเนื้อในสีแดงออกมา ทั้งดอกและเมล็ดมีรูปทรงและสีส้มสวยงามจึงนิยมนำไปเป็นไม้ประดับ ใบมีรูปทรงรีปลายใบแหลม มีเส้นใบเป็นร่อง หลังใบมีเส้นใบนูน ผิวใบค่อนข้างสากชาวบ้านจึงเรียกว่าดินแสด

รากแช่น้ำร่วมกับยาอื่นให้เด็กกินและอาบ แก่ซางตาลขโมย

น้ำจากเครือเข้ายาชุดอยู่ไฟหลังคลอด

น้ำจากเครือใช้หยอดตารักษาอาการตาแดง เจ็บตาและพยาธิไถ่ในตา

เข้ายากับเกล็ดปลาช่อน ต้มกินรักษาโรคผิวหนัง

เครือตัดเป็นท่อนนำไปแช่เหล้าขาวไว้ 3 วัน แล้วนำไปปิ้งให้หอม นำมาต้มกินรักษา

อาการปวดหลัง ปวดเอว

4. หนามลุมพุก (ลาว)

ม่วยขาว

ลัมปุก (เขมร)

พบในทามและที่โคกทั่วไป เป็นไม้กิ่งทรงพุ่ม ใบยาวรี ปลายใบค่อนข้างมนและห่อตัว สีใบเขียว
อ่อน ผิวมัน ออกเป็นกระจุก 3-5 ใบที่ปลายกิ่ง มีดอกเดี่ยวกลีบดอกชั้นเดียวสีขาว ผลคล้ายลูกมะนาว
ออกที่ปลายกิ่ง

ราก ใช้ฝนเข้ายากับรากมะรุม ทาฝีได้งาม

ราก เวลาต้มจะให้น้ำสีขาว เข้ายากับยาอื่นรักษาต้มกินแก้ปะดง หรือเข้ายากับขมิ้นหัว, ข่า, ลิ้น
รักษาริดสีดวงทวาร บางสูตรเข้ากับยาหัว, ขี้เหล็กบ้าน, อ้อยดำ

แก่น เข้ายากับยาอื่นรักษาปะดงไฟ

ลูกดิบ จะมีเนื้อในสีขาว กินสดแก้ปวดท้องบิด ถ่ายออกมาเป็นมูกปนเลือด

ผล แก่เอามาใช้สระผมได้ มีกลิ่นหอม

ยอด ทำเป็นผักสดจิ้มน้ำพริก

5. ดอกอึ่ง
ดอกอึ่ง (ลาว)
ตระนุญเป็งโกย (เขมร)

พบในทามและที่เป็นกลุ่มทั่วไปเป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง มีผิวใบค่อนข้างสากเล็กน้อย เป็นร่องตามเส้นใบ ลักษณะใบสามใบที่มีโคนใบติดกัน อยู่บนก้านใบเดียวกัน ลำต้นและเนื้อไม้แข็งและเหนียวมาก คล้ายกับกระดุกอึ่ง

เป็นยารักษาโรคไข้จับสั่น จุกเสียดแน่นท้อง เข้ากับฝ้ายน้ำ, เครือเขียง, ส้มลม, เครือไพสง
ราก, ต้น ใช้ต้มเข้ายาอื่นเช่น เครือเขียง, ยาหัว, อ้อยดำ รักษาอาการผิดกระบุง ผอมแห้งแรงน้อย
ทำให้เจริญอาหาร

ยวด เคี้ยวใช้รักษารำมะนาดในช่องปาก

6. ตะโกลี, ตาไก่ (ลาว)

กำแพงเจ็ดชั้น (ไทย)

เจ็ยย (เขมร)

Salacia chinensis Linn.

CELASTRACEAE

มักขึ้นในที่ที่เป็นดงรกบริเวณป่าโคก ไบยาวรี ปลายแหลม สีเขียวกเข้ม ขอบใบทั้ง 2 ด้านจะห่อตัวเข้าหากันเล็กน้อย เนื้อไม้ในเครือจะมีหลายชั้นหลายสี หมอยาจึงเรียกว่ากำแพงเจ็ดชั้น ดอกเป็นช่อเล็กๆ ไร้สีเหลือง มีกลิ่นค่อนข้างเหม็น มีตำนานเล่าว่า เมื่อก่อนสมัยที่พระพุทธเจ้าออกเดินป่า พบดอกไม้มีกลิ่นหอมมาก แต่ดอกไม้กลิ่นไม่หลุดจากขั้วต้นสักที พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าเมื่อไม่หล่นลงมาให้ดมกลิ่นก็ขอให้ดอกไม้มีกลิ่นเหม็น

ต้น, ราก มีฤทธิ์เป็นยาขับลม ยาระบายอ่อนๆ แก้อ่อนใน โดยการเคี้ยวเปลือกสดจะช่วยรักษาอาการร้อนในกระหายน้ำ ปากพองเป็นแผล

เข้ายารักษาโรคผิวหนัง โดยเข้ายากับอ้อยดำ, ข้าวเย็นเหนียว, ข้าวเย็นใต้ ต้มดื่มจะทำให้ระบายดี ยอด เป็นผักจิ้มน้ำพริกได้

7. ไคร้หางนาค

ไคร้หน้า (หนองโน,เสียว)

พบมากในบริเวณป่าบุงป่าทามที่เป็นที่ราบชื้นแฉะ โดยเฉพาะบริเวณริมกุด ริมห้วย ไคร้หางนาค เป็นพืชกอ มีความสูงประมาณ 1-1.50 เมตร มีใบรูปหัวใจปลายใบมนขึ้นเป็นกระจุก 2-3 ใบ ตามก้าน แดกกอรวดเร็วคล้ายหญ้า มักขึ้นหนาแน่นจนคนเดินเข้าไปไม่ได้ สมัยก่อนจะเป็นที่อยู่อาศัยของนากน้ำ และหนู

ต้นและราก เข้ากับยาเย็น แก้ไข้ออกร้อน นำมาแช่น้ำ กินและชะโลมตัว

ราก นำมาต้มให้กลิ่นหอม เข้ายากับกกตื้นจิ้ง, รากคันทม่อน

ยอด กินเป็นอาหารได้

ใช้ทำประโยชน์ตัดกรรณด้านอื่นๆได้ดี เนื่องจากมีความเหนียวและแข็งแรงเช่น ทำกง ลอบ และไซ

8. หนามพรม

หนามพรม (ลาว)

หนามสัง

ตระนิกษะมูม (เขมร)

มักขึ้นตามป่าเบญจพรรณและหัวไร่ปลายนา บริเวณที่เป็นเนินดินสูง เป็นไม้ทรงพุ่มกิ่งเถาวัลย์ขึ้นเป็นกอใหญ่ ใบทรงรี กว้าง ปลายแหลม สีเขียวเข้ม ผิวมัน มีหนามแหลมขึ้นเป็นคู่ที่โคนใบ ปลายหนามชี้ขึ้นบน

มีฤทธิ์เป็นยาระบาย รากเข้ากับยาอื่น รักษาอาการเจ็บท้อง จุกเสียด ปวดหลัง ปวดเอว ต้น, ใบ, หนาม, ราก ใช้แช่น้ำ กิน อาบ รักษาไข้ฮิสกฮิส

9. เหมียดปลาชิว (ลาว)

เหมียดน้อย

เด็มปุย (เขมร)

Symplocos theaefolia A., Don

SYMPL.OCACEAE

พบตามบริเวณป่าเบญจพรรณทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นทามและโคก เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดใหญ่ ใบยาวรี ปลายแหลม ผิวค่อนข้างมัน สีใบแต่ละต้นไม่เหมือนกัน บางต้นมีสีเขียวเข้ม บางต้นมีสีเขียวอ่อน ขึ้นอยู่กับสภาพของน้ำและดิน ใบและผลค่อนข้างดก ขึ้นโดยรอบที่ปลายกิ่ง

ราก นำมาต้มน้ำดื่มรักษาไข้ในท้อง

ราก นำมาเข้ายากับยาหัว, ต้นสามสิบกลีบ ต้มดื่มรักษาตุ่มคันเนื่องจากอีสุกอีใส พยาธิตัวจิ๊ด

ใบ นำมาต้มน้ำเอาน้ำไว้ใช้ล้างไหมแทนสารส้ม ช่วยให้ไหมทนทานสีไม่ตก

10. เครือตามอง (โพนทราย)

เต่าให้

เต่าชะมวง (เขมร)

เครือดำปลา (ราษีฯ)

พบในบริเวณป่าเบญจพรรณทั่วไป ในที่โคก ดงรกทึบและบริเวณที่เป็นเนินดินสูง เป็นต้นไม้เถาเลื้อย เนื้อเหนียว เวลาเต่ามาเห็น เต่าจะร้องไห้เพราะเมื่อนำเครือมาล่อมแล้วเต่าจะตื่นหนีไม่หลุด ลักษณะใบ ทรงกลม มีใบหลัก 1 ใบ และมีใบย่อยอีก 2 ใบ มีสีเขียวเข้ม

นำทั้งต้นมาต้มเข้ายากับสะแกนา, ยี่มชี้่น แล้วนำไปอาบแก้อาการปวดหัวอย่างรุนแรง

ทั้งต้นนำมาโข่งไฟให้หอม ต้มดื่มทุกวันเป็นยาเจริญอาหาร

ใช้ใบเดี่ยว ปิอดแผลห้ามเลือดแผลสด ในกรณีที่แผลไม่ลึกและไม่ใหญ่มาก

ประโยชน์ด้านหัตถกรรม นำมาใช้เป็นมดยัดสำหรับทำลอบ, ไซ หรือนำมาร้อยปลาหลังจากที่จับปลาได้มากจนล้นข้องและไม่มีที่ใส่ปลา

11. หนามขี้บ่อ

หนามพุงดอ (ไทย)

หนามแดง (ราเซีย)

ตระคนเปรี๊ยน (เขมร)

พบตามพื้นที่ป่าบุ่งป่าทาม ในบริเวณที่โนนหรือที่ลุ่มที่มีเอียงเกลือ (พื้นที่ดินเค็ม) หรือริมบ่อเกลือ
 ใบยาวรี ปลายมน หยักเล็กน้อย ใบขึ้นเป็นกระจุก 2-3 ใบ ที่ปลายก้านมีหนามแหลมเล็กๆ ขึ้นได้โคนใบ
 ราก, หนาม มีฤทธิ์เป็นยาระบาย แก้อท้องผูก นำมาต้มใช้ดื่ม
 ราก, ใบ, หนาม นำมาแช่กับหัวเอื้องป่า, ขี้มันเควือ, ขมิ้น สำหรับอาบรักษาไข้เรื้อรัง, อีสุกอีใส
 ยอดอ่อนรับประทานเป็นผักสดได้

12. นามก้างปลาขาว

ยุดตระกา (เขมร)

พบตามพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามบริเวณพื้นที่ขึ้นและ เป็นไม้กิ่งทรงพุ่ม ใบทรงกลม ปลายค่อนข้างแหลม ออกเป็นคู่ตามข้อของกิ่ง เมื่อกิ่งแก่พอลมควรจะมีหนามออกเป็นคู่อยู่ได้ใบ มีผลออกเป็นคู่ตามปลายกิ่ง ราก ใช้ฝนแก้ไข้หมากไม้, ไข้, หอบ

ลำต้น มีฤทธิ์แก้ปวด ต้มช้ำยากับยาอื่นเช่น ต้นหนามปลาตุ๊ก กินแก้ปวดตามข้อ ปวดกระดูก ราก, ต้น ช้ำยากับยาอื่นรักษากระษุร และเป็นยาอยู่ไฟโดยเข้ากับดอกอึ่ง ทำให้เจริญอาหาร ราก ต้มช้ำยากับรากหญ้าคา ต้มดื่มรักษาอาการโรคเรื้อน

13. หมากควยเสียด

ผักอิทก

เดาะดัวะ (เขมร)

Olax scandens Roxb.

OLACACEAE

พบในพื้นที่ป่าเบญจพรรณ โดยเฉพาะในพื้นที่โนนทามและบริเวณป่าโคก เป็นไม้ทรงพุ่มกิ่งเถา ใบยาวทรงรี ปลายใบแหลม มีสีเขียวแก่ในส่วนของใบแก่และมีสีเขียวอ่อนในส่วนของใบอ่อนที่มีอยู่ตามยอดของกิ่งแต่ละกิ่งที่ขึ้นสลับหว่างกัน ผิวใบมีขนเล็กๆ จะสากเล็กน้อย

ราก นำมาต้มกินเข้ายากับยาอื่นเช่น รากผักหวานบ้าน, รากก้านตรง, ตีนตั้งเตี้ย มีสรรพคุณเป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงเลือด แก้กะบูนกีบ (หมดสติ)

เข้ายากับยาหลังคลอดบุตร ช่วยบำรุงน้ำนม ขับน้ำคาวปลา

14. กระเบา

พบในบริเวณริมน้ำ ริมลำห้วยที่มีตลิ่งสูง ไม่ชอบดินแฉะ เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่

แก่น, เปลือก, ราก เข้ายาอื่นรักษาลมบ้าหมู

เมล็ด ข้างในเป็นเนื้อสีขาว แกะเอาเนื้อออกมาตำให้มีน้ำมันเยิ้ม ใช้ทารักษาโรคผิวหนัง โรคเรื้อน,

หิด

เปลือก มีฤทธิ์เป็นยาระบาย เข้ายาเลือด ยากระดูก ช่วยในการขับเลือด มดลูกเข้าสู่เร็ว ทำให้ผู้หญิงที่เพิ่งคลอดบุตรท้องยุบได้ง่าย

ต้น สามารถใช้ทำประโยชน์ในงานก่อสร้างต่างๆ ได้

15. กะตัน
มะตัน
สะนัน (เขมร)

Gareinia sehomburg – Kiana Pierre.

GLUSIACEAE

พบในบริเวณทุ่ง ริมตลิ่ง เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดใหญ่ ใบยาวรี ผิวเรียบเข้ม เป็นมัน มักออกก้าน และใบเป็นคู่ๆ ตามข้อของกิ่ง ตามลำต้นใหญ่จะมีหนามขนาดใหญ่

ใบ, เนื้อผล ใช้ทำยาถอนเห็บ รักษาอาการไอ บำรุงกำลัง ช่วยฟอกเสมหะ แก้ประจำเดือนผิดปกติ
เข้ากับยาอื่นเช่น กระเบาบก, ทองหลวง ต้มกินบำรุงน้ำนมหลังคลอด
ยอดอ่อน มีรสเปรี้ยวใช้เป็นผักจิ้มรับประทาน

ผล มีรสเปรี้ยวอมฝาด หากกินสดจะมียางสีเหลืองติดฟัน ต้องนำผลไปดองก่อน

ต้น ใช้ทำฟืนได้ดี

16. หนามคุดเค้า

คุดเค้าเครือ

กะจอกมิล (เขมร)

Oxyceros horridus Lour.

RUBIACEAE

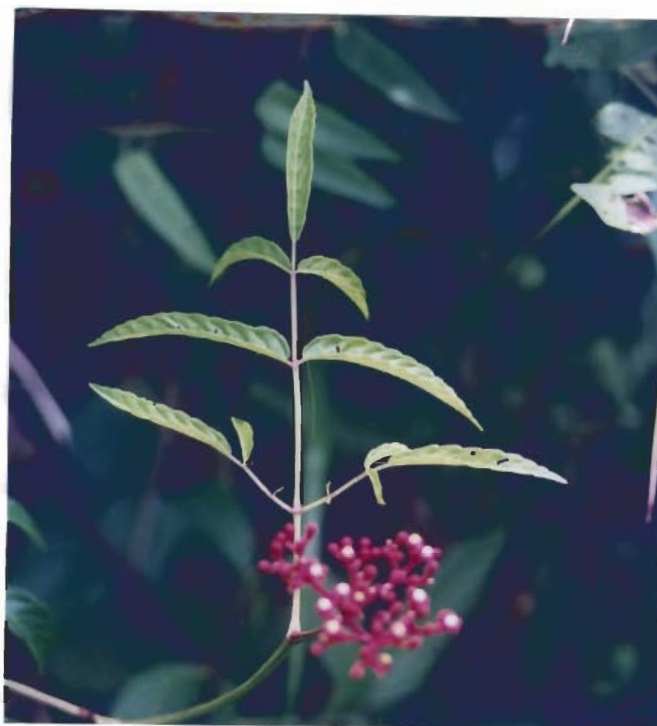
พบมากในทามที่เป็นดงค่อนข้างทึบ เป็นไม้ทรงพุ่ม ใบทรงยาวรี สีเขียวเข้ม ผิวมัน มักออกใบเป็นคู่ตามข้อของกิ่ง กิ่ง ก้านที่ออกก็ลักษณะเช่นเดียวกัน มีหนามแหลมเป็นคู่ตามข้อ บริเวณเหนือโคนใบ หนามงอปลายแหลมชี้ลงล่าง

ราก มีฤทธิ์เป็นยาระบายและแก้ไข้ เข้ายากับรากเล็บแมว, ตานกกด, หลังดำ, ช้หนู, ต้องแล้ง เป็นยาร้อน ช่วยขับน้ำคาวปลาและปะสะน้านม เป็นยาระบายอ่อนๆ

ผล เข้ากับยาอื่น ช่วยในการขับประจำเดือน ฟอกเลือด และสร้างเลือดใหม่

เข้ากับยาหัวขี้กะโลน, หนุ่้าแห้วหมู, หนุ่้าคา, ไล่เดือน นำมาต้มด้วยกัน กินรักษาโรคเกี่ยวกับทางโรค เมื่อกินหมดหม้อให้กินยาถอนเชื้อ 3 หม้อ ประกอบด้วยรากเครือดิน, รากเครือป่อง, รากหนุ่้าคา, รากคุดเค้า ต้มดื่มเป็นยาถอนเชื้อ

แก้กะบูน โดยเข้ากับรากต้องแล้ง หรือจะเข้ากับรากรกคกเตี้ย, แก่นคำพี้, รากยาโทน นำไปต้มหรือฝนกิน

17. ต้างไก่

กะดั่งใบ (ไทย)

บายกะดั่ง (เขมร)

Leea indica (Brum.f.) Meoero

LEEACEAE

พบตามหัวไร่ปลายนา ดง และบริเวณกุด ริมน้ำ เป็นไม้ล้มลุกขนาดกลาง สูงประมาณ 1 เมตร มีดอกออกเป็นช่อ มีสีแดง ดอกจริงจะเป็นดอกเล็กๆ สีขาว ขยายพันธุ์โดยเมล็ด

ราก นำมาฝนใช้ทาหัวฝี จะทำให้หัวฝีสุกเร็วและแตกง่ายขึ้น หากไม่เอากให้ฝีแตกให้นำส่วนโคนต้นมาฝนทาหัวฝี

ราก นำมาปิ้งกับไฟให้หอม เข้ายากับรากข้าวจีปิ้ง นำมาแช่น้ำ น้ำจะออกสีเหลืองมีกลิ่นหอม ใช้ต้มรักษาโรคบิด

ราก มีฤทธิ์แก้ไข้, ขับเหงื่อ ใช้เข้ากับยาอื่นรักษาไข้ป่า

ทั้งต้น เข้ายับยาอื่น ต้มน้ำดื่มรักษาฝีที่เต้านม

18. โมกใหญ่

เจ็อร์เด้าะทม (เขมร)

Holarrhena antidysen – terica Wall.

APPCYMACAEAE

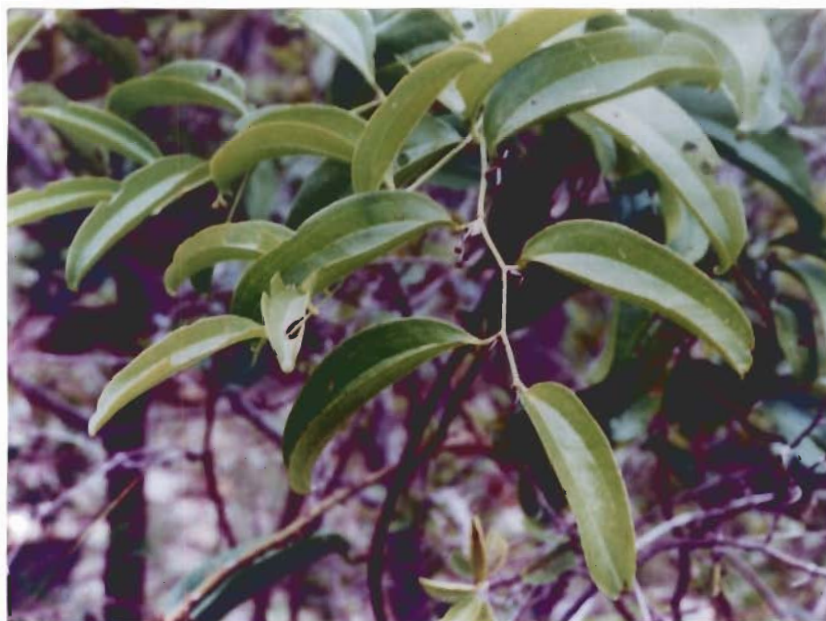
พบในป่าทุ่งป่าทามบริเวณโคก และดงที่มีต้นไม้เยอะ เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดใหญ่ ใบทรงยาวรี ชวงปลายใบแหลม ผิวมัน ค่อนข้างห่อตัวเล็กน้อย เส้นใบสีขาวเห็นชัด ดอกสีขาวคล้ายดอกเข็ม แต่มีขนาดใหญ่กว่า มีกลิ่นหอม นิยมเอาดอกไปบูชาพระ

ยางสดๆ ใช้ทารักษาโรคผิวหนัง

เปลือก ใช้ยาตำรับรักษาโรคผิวหนัง

ราก ใช้ยากับแก่นต้นมะเดื่อ, แก่นกกใหญ่ ต้มกินบำรุงน้ำนม

ราก อย่างเดียวต้มน้ำกินแก้คอแห้ง

19. เครือเขียง

เครือเขียง (หนองโน, เหล่าโดน)

ปะเปรื่อะฮสมาน (เขมร)

พบทั่วไปในทาม โดยเฉพาะบริเวณริมตลิ่งฝั่งสูงๆ ชอบดินที่ค่อนข้างแห้ง เป็นไม้ประเภทเถา มีหนามขึ้นที่เถาแก่ ใบทรงยาวรี สีเขียวอ่อน ผิวมัน หน้าใบจะมีลายเส้นใบเป็นร่องพับ 3 เส้น

ราก มีสรรพคุณแก้พิษผดผื่นแดงเรื้อรัง เข้ายากับหญ้าคมปาว, หินส้ม, หญ้าหวาย ต้มกิน รักษา นิ้ว, ไต, เยี่ยวเหลือง

เข้ายากับรากเขือก และยาอื่นๆ ต้มกินรักษาอาการตกขาว

เข้ายากับตังกใหญ่, หลังกดำ ต้มกินรักษาไข้หนักไม้ป่า

เข้ายาดมกับตะโก ต้มรักษาโรคเก๊าท์

20. ฝ้ายน้ำ (ลาว)

ปะบวย (เขมร)

ขึ้นได้ทั่วไปในป่าทามโดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นพื้นที่ใกล้น้ำ หรือในบริเวณดินดาน,ดินแข็งก็ขึ้นได้ ถือเป็นไม้บุกเบิกพื้นที่ชนิดหนึ่ง หลังจากพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามถูกถางเพื่อที่ใช้พื้นที่ทำไร่ไถนา เมื่อใช้พื้นที่ไป 2-3 ปี จะปล่อยพื้นที่ให้มีการฟื้นตัว ฝ้ายน้ำจะเป็นพืชชนิดแรกๆ ที่เกิดในพื้นที่ ฝ้ายน้ำเป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง เนื้อไม้อ่อน ใบสีเขียวอมน้ำตาล ผิวสากเล็กน้อย ขยายพันธุ์ได้รวดเร็วเพราะมีรากฝอยเยอะแพร่กระจายไปได้เร็ว

ราก มีกลิ่นหอม มีฤทธิ์ในการขับลม เคี้ยวกินสดๆ หรือต้มจะเป็นยาลมรักษาอาการปวดท้องเนื่อง จากท้องอืดท้องเฟ้อ

ราก เข้ายากับรากหัวลิง และยาอื่นต้มกินแก้ปวดหลังปวดเอว

ราก เข้ายาชุดยาอยู่ไฟของผู้หญิงหลังคลอดบุตร จะช่วยให้มีกลิ่นหอมน่าดื่มยิ่งขึ้น

ราก เข้ายากับฝ้ายน้ำ, กกตากวาง, ต้นเม่า, เครือเถาวัลย์เปรียง ต้มกินแก้ผดผื่น

21. กาฝากเสี้ยว (ลาว)

เพี้ยกะแอก (เขมร)

กาฝากเป็นพืชที่ดูดกินน้ำเลี้ยงในพืชชนิดอื่นๆ เพื่อการเจริญเติบโต มีคุณลักษณะพิเศษหลายอย่างที่ทำให้สามารถขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็วเช่น มีเกสรและเมล็ดที่หอมหวาน นกต่างๆ มักกินเมล็ดของกาฝากและเมื่อนกอุจจาระออกมา เมล็ดของกาฝากมียางเหนียวหุ้มสามารถเกาะติดได้กับทุกสิ่ง ซึ่งส่วนมากแล้วจะเกาะติดกับต้นไม้ต่างๆ ที่นกไปเกาะหรือไปหากิน กาฝากที่เกิดกับพืชแต่ละชนิดจะมีคุณสมบัติทางยาแตกต่างกัน

กาฝากเสี้ยว มีสรรพคุณในการช่วยลดความดัน โดยเอาทุกส่วนเข้ายากับกาฝากม่วงน้อย, กาฝากจิก นำมาต้มดื่ม

กาฝากเสี้ยว ฝนใช้หยอดตา รักษาตาแดง หรือฝนกับน้ำดื่มแก้กินหอยมีพิษ

นำมาเข้ายากับกาฝากน้อยหน้าและกาฝากอื่นๆ ต้มกินเป็นยาลดน้ำตาลในเลือด รักษาอาการเบาหวาน

22. เครือขี้เถ้า

คอนนกเจ้า (โพนทราย)

ตาลหม่น, เครืออีเต่า, อีเต่าหน้างหยาบ

กำเร็ดจอก (เขมร)

ขึ้นได้ทั่วไปในบริเวณทามโดยเฉพาะบริเวณที่ค่อนข้างแฉะ เป็นไม้เถาที่มีเถาดกรก จึงมักเป็นที่ทำรังของนกเจ้า มักขึ้นกับต้นไม้ที่เป็นทรงพุ่ม เมื่อเจริญเติบโตก็จะค่อยขึ้นคลุมจนมิดพุ่มไม้ที่อยู่ใกล้ๆ ใบมีรูปทรงยาวรี สีขาวอมเทา โดยเฉพาะใบอ่อนจะมีสีค่อนข้างขาวกว่าและมีขนเล็กๆ ขึ้นอยู่ ขอบใบมีรอยจักเล็กน้อย ดอกสีขาวเป็นพวง ออกในช่วงปลายหน้าหนาว

เข้ารากยาขาว นำไปแช่น้ำและให้เด็กอาบ รักษาขางตานขโมยในเด็ก

เข้ายาอื่น ต้ม รักษาโรคผิวหนัง

เครือ เข้ายากับหญ้าขี้ฉาง, อ้อยแดง, กระจ่างแดง นำต้มรวมกัน ต้มรักษาโรคผิวหนัง หรืออีกสูตรหนึ่งคือ นำใบเข้ายากับเปลือกส้ม, ใบชะพลู ทั้งหมดให้ขูดและหั่นฝอยตากแดดให้แห้งนำฝายน้ำหรือใบยาสูบมาบดรวม รักษาริดสีดวง

23. ทองเต็มกอบ

บักจับเครือ (โพนทราย)

คำตร้อ (เขมร)

รักขึ้นตามทามทั่วไป ชอบขึ้นในบริเวณใกล้น้ำและมีแดด เป็นไม้ทรงพุ่ม เนื้อไม้ค่อนข้างแข็ง ใบทรงรี ปลายมน สีเขียวเข้ม เห็นเส้นใบชัดเจน ดอกเล็กๆ สีขาวนวลรวมกันเป็นช่อ มีผลเป็นฝักเล็กๆ คล้ายกะจับ ออกพร้อมกัน 3 ฝัก

ลำต้นและแกน นำไปต้มจะได้น้ำเป็นสีแดง เข้ายากับตุ๋กชิงแดง, ยาแก้กะบูน รักษาอาการผอมแห้งแรงน้อย

เข้ายากับรับร้น ต้มกินรักษาอาการผอม ตัวดำ ใจ เหมือนวัลโรค

24. เตื่อยไก่อ (ราชินี, โพนทราย)

คยลิ่ง (หนองโน, กัณฑ์รามย์)

พบตามป่าโคก ในทามและในโคกทั่วไป เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง มีผลช่วงประมาณกันยายน - ตุลาคม ผลยาวประมาณ 1 นิ้ว มีลักษณะเป็นข้อ เนื่องจากมีเมล็ดอยู่ข้างใน ปลายผลแหลมและออกผลกระจุกเป็นพวง ผลสุกมีสีแดงรสหวาน

ราก นำมาต้มหรือฝน เข้ายากับตะไกรล้, สามพันตา และยาอื่นๆ เป็นยาแก้ประดง แก้ผิดกะบุร ปวดแขนขา เป็นยาระบาย

เข้ายากับพญารากเดียว, เครือดำปลา, เครือลิ้นแฮด ต้มกินแก้อาการไข้ใน หากต้องการให้ละลายเลือดเต็มข่า, ขิง, ว่านไพล, หัวอี่ตื้อ

25. หมากผีพวน

ดาร์ล (เขมร)

มักขึ้นทั่วไปตามที่ดอน(กึ่งแล้ง) หรือที่ริมน้ำตลิ่งสูง ไม่ชอบที่แฉะ เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดใหญ่ เมื่อเล็กจะเป็นทรงพุ่มขนาดเล็ก เมื่อทรงพุ่มใหญ่ขึ้นมักจะเอนไปคลุมไม้พุ่มชนิดอื่น หรือไต่ขึ้นไม้ใหญ่

ราก, เครือ มีฤทธิ์เป็นยาระบาย บำรุงเลือด นำมาต้ม, ฝน เข้ากับยาอื่นเช่น ของแมว, มะเกลือกา และอื่นๆ เป็นยารักษากระษัย

เข้ากับแก่นบกควาย, เบื่อคาย, หัวอ้อยดำ, ตาปู และอื่นๆ เป็นยาเลือด รักษากระดูกเรื้อรัง ลดอาการบวมของตัวหลังคลอดบุตร

เครือใช้ประโยชน์ทดแทนกรรมอื่นๆ เช่น หนึ่งทำหนึ่งตองแอก ทำแข่งม่อน(ที่วางกะดั่งเลี้ยงม่อน) เพราะเครือตัดให้โค้งงอได้ง่ายไม่หัก

ผล รับประทานได้ มีฤทธิ์เป็นยาระบายอ่อนๆ

26. คางชุง

คางชุง (ลาว)

อำปิลตีก (เขมร)

พบทั่วไปในทาม โดยเฉพาะบริเวณริมกุด บึง เป็นไม้ขนาดใหญ่ โตไว มีลักษณะเนื้อไม้ ไบคัล่าย
กระตืน ขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว

เปลือก เคี้ยวค้อยๆ กลืนน้ำ เป็นยารักษาพามารา,รักษาทาง(ลันเป็นตุ่ม)

แก่น นำมาตากเป็นฝอย ต้มกินแก้ไอเจ็บคอ

ราก เข้ายากับรากกำม รักษาอาการปวดกระดูกตามข้อ

ยอดใบ ใช้เป็นอาหารผักจิ้ม ใบ ใช้เป็นอาหารสัตว์

ลำต้น ใช้ประโยชน์ในการก่อสร้างได้เช่น ทำบ้าน ทำคันทัน หรือทำเป็นฟืนก็ได้

27. ตานา

ตานนา

มะยมป่า (เหล่าโดน)

กะเซไซ้ (เขมร)

พบตามริมหนอง กุด บริเวณริมตลิ่งที่สูง หรือในที่ค่อนข้างป่าทึบ เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดปานกลาง มีผลคล้ายกับมะยม

รากเข้ายากับยาอื่นๆ เป็นยาขับเลือด เข้ายาปะดง ช่วยสมานแผลหลังคลอด หรือใช้เข้ากับยาอื่นต้มกิน แก้อาการในเด็ก ลื่นเป็นฝ้า คอเป็นผื่น โดยเข้ายากับรากข้าวเม่า ต้มหรือกินก็ได้

นำรากมาบดเป็นแป้ง ทำเป็นแป้งกันบูด สำหรับหมักเหล้า

ราก ในบางคนที่มีคาตาอาคม จะเคี้ยวรากแล้วท่องคาถาแล้วต้มเหล้าตาม จะทำให้เกิดหนังเหนียวได้ประมาณครึ่งวัน

28. ไล่ไก่อ้น้อย

ไล่ไก่อ่ทาม

พบในบริเวณป่าเบญจพรรณ ในที่ขึ้นบริเวณบึงใกล้น้ำ แต่ไม่ขึ้นในน้ำ บริเวณที่พบมักจะมีพืชจำพวก
ไคร้หางนาค แขง กะเบาอยู่ด้วย เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก

เข้ากับกาฝาก 32 เหน่าไม้ ต้มกินรักษาวัณโรค เบาทหวาน

ราก มีฤทธิ์เบื่อเมา ใช้ต้มเข้ายากับยาอื่นๆ รักษาโรคริดสีดวง กามโรค

29. มุกเดี๋ย (ลาว)

มุกน้อย

เจือรเด๊ะฮสบาล (เขมร)

ขึ้นตามบริเวณทามทั่วไป ชอบขึ้นตามดินแห้งในที่โนน เป็นดินเขียด(ดินเค็ม) และมักขึ้นเป็นต้นเดี่ยว
ไม่วิ่งขึ้นกับต้นไม้ชนิดอื่น เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง ดอก สีขาวคล้ายดอกเข็ม ผล เป็นฝักยาวประมาณ 3 นิ้ว
ออกเป็นคู่ หันปลายฝักออกจากกัน เมื่อฝักแก่จะแตกเป็นปุยนำเมล็ดลอยไปตามลม

ราก แก้พิษงู โดยการเคี้ยวรากให้แหลกแล้วนำมาเป่ากระหม่อมผู้ที่ถูกพิษงู หรือนำมาต้มเข้ากับยา
อื่นแก้พิษสำแดง หรือเข้ายาแก้ตกขาว

ราก เข้ายากับรากตี้วหม่อน, อ้อยดำ, แขน้ำต้ม รักษาอาการมดลูกหย่อน

ราก เข้ายารักษาโรคอื่นอีกหลายชนิดเช่น แก้บิด, แก้ซาง, แก้พิษผิดสำแดง, ภูมิแพ้ ทำเป็นยาประคบ
รักษาอาการเจ็บตามข้อ

วิธีเอายา ก่อนที่จะเก็บยาให้นำกรวยใบตอง มีดอกไม้สด 1 ดอกเสียบในกรวย เงิน 1 สตางค์ นำไป
กล่าวขอยาต่อพระแม่ธรณี แล้วจึงขุด

30. เครือตั้งถาน

ปลอกช้าง

ปอดตั้งถาน

พบบริเวณริมกุศ หรือริมห้วยในบริเวณบุง เป็นไม้เถา มักชอบขึ้นตามไม้ใหญ่หรือขึ้นกับไม้ทรงพุ่ม
ขนาดใหญ่

ราก ต้มจะมีรสฝาด เข้ากับยาอื่นๆ เช่น เครือข้าวปุ้น รักษาคุณตะราด

เข้ากับยาอื่น ต้มกินแก้ชางในผู้ใหญ่

เปลือกลำต้น ลอกเปลือกออกมาพื้นตากให้แห้งใช้ทำเป็นเชือกสำหรับมัดได้แน่นหนา หรือจะใช้ถัก
ทำค้ำว(เครื่องมือหาปลาชนิดหนึ่ง) ดักปลา

31. หมากเม่า

ข้าวเม่า

ตั้งกียกะตาม

มักขึ้นในพื้นที่ทามทั่วไป เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก แต่เมื่อโตมักขึ้นเป็นต้น ใบทรงรี ปลายมน ผิวมันแต่มีขนเล็กๆ ขึ้นห่างๆ ตามผิวใบ ผล เป็นเม็ดเล็กกระจุกตามปลายกิ่ง รสเปรี้ยวอมหวาน นกชอบกินจึงทำให้แพร่พันธุ์ได้รวดเร็ว

เปลือก เข้ากับยาประคบ แก้ปวดบวม

เปลือก เข้ายากับเปลือกแดงแซง เคี้ยวกินแก้ปากเปื่อย ลื่นเปื่อย

เปลือก มีฤทธิ์เป็นยาระบายอ่อนๆ

ต้นและเปลือก เข้ายากับพิษผิดสำแดง

ประโยชน์ ใช้ทำเสาดึงยนา เนื่องจากปลวกไม่ชอบแตะ ไม่ผุง่าย ไม่นิยมใช้ทำฟืน เนื่องจากมันนี้ถ้าระคายเคือง ก่อให้เกิดอาการคัน

32. ก้านเหลือง

สะแกเหลือง

ปอขี้หมาแห้ง

Nauclea orientalis Linn.

RUBIACEAE

พบในบริเวณริมหนอง บริเวณที่โคกริมบุง พบในพื้นที่ป่าบุงป่าทามทั่วไป เป็นไม้ใหญ่ เนื้อไม้แข็งมีสีเหลือง ใบทรงค่อนข้างกลมขนาดใหญ่ มีเส้นใบสีเหลืองค่อนข้างชัดเจน ผลกลมขนาดลูกมะนาว มีขนรอบๆ

ก้านเหลืองทั้ง 5 เข้ากับกระเบาทั้ง 5 คือ ราก, แก่น, ใบ, เปลือก, ผล นำมาแช่น้ำอาบสำหรับคนที่ เป็นลมบ้าหมู มีอาการชักลั่นแข็ง

เข้ายาจีน รักษาโรคสีดวงลำไส้

ไม้เป็นไม้ขนาดใหญ่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านอื่นเช่น สร้างบ้าน ทำคอกสัตว์

33. เสี้ยวน้อย

เสี้ยวเครือ (หนองโน)

ต้นตะเสี้ยว (เขมร)

มักขึ้นในบริเวณป่าเบญจพรรณที่มีความชื้นแฉะและดินที่มีความอุดมสมบูรณ์เช่น ริมกุดบริเวณบึงหรือบริเวณที่มีต้นไคร้ทางนาโค ต้นได้ไถ่ไถ่ น้อย ฯลฯ เป็นไม้ทรงพุ่มกิ่งเถา มีลักษณะทั่วไปคล้ายกับเสี้ยวแต่มีขนาดเล็กกว่า มีกิ่งก้านเล็กและยาวกว่าจึงเป็นคล้ายเถาไม้ ดอกและผลเหมือนกับต้นเสี้ยว ผลมีรสเปรี้ยวอมฝาด

ต้น, ราก ต้มดื่มแก้พิษผิดสำแดง

เปลือก เคี้ยวให้ละเอียดนำมาพอกแผลน้ำกัดเท้า

ประโยชน์ ก้านยาวและเหนียวใช้ร้อยปลาเป็นพวง

34. หางนกกี (โพนทราย)
 หนามเกาะไก่ (ศรีขรฯ)
 หนามเกี่ยวไก่, หนามวัวขี้
 อ้วนโร (เขมร)

Capparis sepiaria Linn.

CAPPARACEAE

พบในบริเวณทาม ในที่เป็นโพนดินแข็ง เป็นไม้เถา ใบทรงค่อนข้างกลม มีหนามเล็กๆ ตามโคนใบ หากขึ้นรกมากๆ สัตว์ป่าจำพวกไก่อ่าจะไม่เข้าใกล้ เนื่องจากจะเกี่ยวขนตามลำตัว ราก ใช้ฝน อมรักษาพามารา รำมะนาด ทอลซินอักเสบ จะช่วยขับหนอง เปลือก ฝน ทารักษาฝี ใช้เคี้ยว อม ค่อยกลืนน้ำรักษาพามารา

35. นามแห่ง (ลาว)

นามระเวียง (เขมร, ส่วย)

เคด (ไทย)

Catunavegam tometosa (Bl. ex Dc.) Tirveng (*Randia dasycarpa* Bakh.f.)

RUBIACEAE

พบในบริเวณทามทั่วไป ชอบดินค่อนข้างแข็งแห้ง ไม่ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะและมีปุ๋ยอุดมสมบูรณ์มาก
 แก่น เข้ายาผสมกับแก่นนุคายต้มกิน แก้ฟกช้ำ บำรุงไต รักษาอาการเท้าบวม ลดอาการบวมของลำ

ตัว

ผล นำมาขยี้เป็นฟองใช้สระผม มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อราบนหนังศีรษะ ทำให้ผมดกดำ นำฟองมาล้างหน้าจะ
 ช่วยรักษาสิวติดเชื้อได้

เมล็ด นำมาบิ้ถูกรักษาช่วยดับกลิ่นตัว

แก่น ทำสากจะแข็งดี หรือนำไปทำงานหัตถกรรมแกะสลักก็ได้

36. ขมิ้นเครือ

เครือขมิ้น (บ้านบึง)

ขมิ้นนางมดที (โพนทราย)

ยอป่า, ยอน้อย, ขมิ้นทาม

ยิวสบาน (เขมร)

ขึ้นได้ทั่วไปในพื้นที่ป่าทาม ชอบขึ้นกับดินร่วนปนทราย หากขึ้นในพื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ใบจะมีสีเขียวเข้ม เส้นกลางใบจะเป็นสีขาวชัดเจน เป็นไม้เถาสามารถขึ้นกับต้นไม้อื่นได้หรือขึ้นเดี่ยวตามพื้นดิน ใบมีลักษณะเล็กยาวประมาณ 3-4 นิ้ว ใบมัน ผลคล้ายผลยอแต่เล็กกว่า ดอกจะออกตามตาของผล คนแก่เล่าว่า ในสมัยก่อนนางมดที(นางมัทรี)นำขมิ้นเครือย้อมผ้าให้กับเจ้าชายสิทธัตถะเพื่อออกบวช จึงได้ชื่อว่าขมิ้นนางมดที

ราก มีสีเหลืองใช้ต้มน้ำขับปัสสาวะ นิ่ว ฟอกไต รักษาอาการถุงขี้ขาวแห้ง(งูขี้เขียดแห้ง) กัดได้ โดยเอารากมาเคี้ยวและนำมาพอกบริเวณแผลที่ถูกกัด

ทั้งต้น เข้ายากับสารส้มเล็กน้อย ต้มน้ำรักษาไข้หน้าหนาว

ราก จะมีฤทธิ์คล้ายกับปูน สามารถนำมากินกับหมากได้ ทำให้ฟันแข็งแรง หากนำรากมาผสมกับปูนจะได้สีกลักใช้ย้อมจิว

37. แสดกวาง, ลี้มกวาง

มะเมียง (เขมร)

บักมิ่ง (ส่วย)

เอียนกวาง, ไบฮ้อแซ (บ้านป่าคุณ)

แสดกวาง (ราษีฯ)

กกบักเบือ (บ้านบึง)

พบได้ตามโนนทามและป่าโคกทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เมื่อก่อนเวลาคนออกลูกหมอต้าแยจะ
นำใบมาไว้สำหรับห่อสายรกของเด็กแรกเกิดเพื่อนำไปฝัง

ราก นำมาต้มหรือฝนกินแก้พิษผิดสำแดง

ราก, แก่น เป็นยารักษาโรคช้ำน้ำคาวปลา เข้ายากับยาอยู่ไฟหลังคลอดบุตร รักษาอาการตัว
เหลือง

ขับลม โดยเข้ายากับเครื่องส้มลม กกของแมว ฝ้ายน้ำ ดูดอึ่ง พังคีน้อย ตับเต่า

38. เบ็ญน้ำ

เครืออีแต๋มา

เดหลีชะ (เขมร)

Terminalia nigrovenulosa Pierre Ex Laness

COMBRETACEAE

ไม้พุ่มกิ่งเถา พบในบริเวณบึง ในที่ริมน้ำ ริมกุศ พบได้ทั่วไปในเขตทาม อ.รัตนบุรี, อ.ราษีไศล, อ.

โพนทราย

ยอดและใบ มีฤทธิ์ในการสมานแผล(โรคน้ำกัดเท้า) โดยนำมาบดให้ละเอียดผสมน้ำ นำสำลีมาชุบใช้ปิดแผลน้ำกัดเท้า

เข้ายากับเป็ญน้ำ, แก่นมะม่วงหิมพานต์, หูลิง ต้มกินแก้ถ่ายเป็นมูกเลือด

เข้ายากับส้มกุ่ม, ขมิ้นเครือ, ยาหัว, ข้าวเย็นเหนือ, ข้าวเย็นใต้ นำมาต้มกินแก้ผดกระปूर

ราก เข้ากับยาอื่นรักษาโรคผิวหนัง

39. หมาวัว

หมาวัวใหญ่

ดำเรียง (ภาษากลาง)

เป็นไม้ทรงพุ่ม พบในบริเวณทามเลาะฝั่งกุด ผลเป็นพวง ผลแก่สีแดง มีรสฝาดหวาน

รากเข้ากับแก่นเป็นและยาอื่นรักษาโรคผิวหนัง เข้ายากับรากเยาขาว, รากหวดซ่า ต้มกินหลังถูกหมา
กัดไม่นานจะช่วยแก้พิษหมาบ้า นอกจากนี้ยังเข้ายาผดทะนุรได้อีกด้วย

40. ข้าวจี

ปอข้าวจี (บ้านบึง)

ไบร์กริม (เขมร)

เป็นไม้ทรงพุ่มพบได้ทั่วไปในบริเวณทาม ใบทรงรีปลายแหลม ผิวหยาบเล็กน้อย ออกผลประมาณ
เดือนกันยายน รสหวาน

ราก นำไปแช่น้ำเข้ายากับรากตำไก่อ โดยนำไปปิ้งไฟให้หอมก่อน ใช้รักษาอาการบิดอย่างรุนแรง
เข้ายากับอ้อยดำ ต้มกินแก้ไอ

เข้ายากับรากเม่า ต้มกินแก้ปวดหลังปวดเอว

ลำต้น ลอกเปลือกออกนำมาทำเป็นเชือกปอไว้ทอเสื่อฝื่อ หรือจะทำเป็นเชือกสารพัดประโยชน์ก็
ได้

41. ต້องแล่ง

แตงต້อง (ลาว)

บาดปะเติล (เขมร)

Pillyathia evecata (Pierre) & Giagnep.

ANNONACEAE

ขึ้นได้ทั่วไปบริเวณโคกและทาม เป็นไม้พุ่มความสูงไม่เกิน 1 เมตร ดอกคล้ายดอกลำดวน ก้านดอกเป็นสีแดง ผลเป็นพวงห่างๆ ลูกกลมเล็กมีก้านสีแดง ผลสุกกินแก้กระหายน้ำได้

เป็นยาร้อน กลิ่นหอม รสหวาน มีฤทธิ์เป็นยาระบาย เข้ายากับแฮดกวาง บำรุงร่างกาย รักษาประดง แก้ผิดกะบूर เข้ายากับกันครกจะมีฤทธิ์ระบายดี เข้ายากับยาอยู่กรรมสำหรับหญิงเพิ่งคลอดบำรุงน้ำนม เข้ายากับรากคัตเค้าแก้ผิดลำแดงและบำรุงน้ำนม

42. เครือไพสง

เวือรกระฮอม (เขมร)

ขึ้นได้บริเวณทามที่ดินแห้งทั่วไป เป็นไม้เถาออกใบเป็นคู่ตามปล้องเถา ใบทรงรีปลายแหลมมีขนเล็กๆ ที่ใบและต้น ขอบใบเป็นคลื่น มียางสีขาว ออกผลเป็นคู่ ลักษณะเป็นฝักโค้งยาวประมาณ 4 นิ้ว ปลายฝักจะชี้ทิศทางตรงข้ามกัน เมื่อแก่จัดจะแตกออกมาเป็นปุยสีขาวมีเมล็ดติดลอยไปตามลม

ยาง รักษาโรคปากนกกระจอก ปากเปื่อย สมานแผล

หัว เข้ายากับรากหญ้าคา, รากหญ้าคมปาว, สารส้ม ต้มกินรักษาไต ขับนิ่ว

เข้ายากับเครือชูด รักษาไข้ป่า

ราก ต้มกินกับส้มลมและอื่นๆ เป็นยาเลือดลมรักษาอาการท้องอืด

ราก เข้ายากับรากนางหวานและอื่นๆ เป็นยาประสะน้ำมัน

43. เหมียดแอ

พลองเหมียด

Memecylon edule Roxb.

MEMECYLACEAE

ขึ้นในพื้นที่ที่ทามทั่วไป ไม่ชอบที่แฉะ เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง ดอกเล็กๆ สีม่วง ออกบริเวณยอดของกิ่ง ขยายพันธุ์ได้รวดเร็วเนื่องจากมีเมล็ดเล็กๆ ร่วงบริเวณรอบๆ ต้น

ต้น ชูดเป็นฝอยผสมสารส้มอมรักษาฟันให้แข็งแรง

ต้นและใบ ต้มน้ำดื่มครั้งละ 1 แก้ว ดื่มหลังอาหารเช้า เย็น ช่วยในการขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะขัด

ยอดอ่อน ตำกับปูนที่ใช้กินหมาก ผสมน้ำทาแก้สิ่ว แก้ฝ้า

ใบแห้ง เผลาให้เป็นเถ้า แช่น้ำเอาไว้(แทนสารส้ม) ใช้แช่ไหม ทำให้ไหมทนทานไม่ตกสี หากเข้ากับแกนหมี่,เซ ใช้เป็นยาฆ่าไหม ต้มกับไหมทำให้ไหมติดสีดี

ใบสด รูดเอาแต่ใบ ตากแดดพร้อมกับพริก พอแห้งดีนำไปเก็บ จะเก็บไว้ได้นานไม่มีมอดขึ้น

กิ่งสด ใช้แซมกรงนกต่อ นำไปต้มนกเขา จะเหมือนธรรมชาติมากเนื่องจากไม่เหม็นง่าย

44. ซาด (ลาว)

ตะแบง (เขมร)

Erythrophleum succirubrum Gagnep.

LEGUMINOSAE

มักขึ้นบริเวณทามและในที่โคกทั่วไป เป็นไม้ยืนต้น มียางสีขาว
 ยาง ผสมน้ำดื่มจะมีรสฝาดอมหวาน แก้อาการท้องร่วง รักษาโรคชางตานขโมยในเด็ก
 ยอด เข้ายากับเครือโพง แล้วนำไปต้มกินแก้บิด ถ่ายมูกเลือด
 แก่น เข้ายากับแก่นสักและยาอื่นๆ รักษา มะเร็ง
 ต้นใหญ่ ใช้ทำบ้านเรือน

45. เนาน้ำ,นมวัวน้ำ

หัวขุม

ต้องชะไป (เขมร)

Artabotrys spinosus – Craib

ANNONACEAE

มักขึ้นบริเวณบึงหรือที่ริมน้ำ เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดใหญ่ มีกิ่งสูงยาวแล้วกิ่งค่อยๆ โน้มลงกับพื้นดิน หรือผิวน้ำ ใบยาวรีปลายมน ผลทรงกลมรี ออกเป็นกระจุก

ราก,ต้น เข้ายาอื่น แก่ผิดกะบุง

ราก เข้ายากับเปลือกตัว ห่อผ้าขาว ต้มในน้ำอุ่นใช้ประคบ รักษาอาการฟกช้ำดำเขียว

ราก เข้ายากับต้นก้าม ผันทาแก้ฝี

ราก คนท้องแก่ 7-8 เดือนกิน 7 แวนกับกล้วยสุก จะทำให้คลอดลูกง่าย

46. ชองแมว (ลาว)

ตาเต็ง (ภาษาหมอสมุนไพร)

Gmelins Paniculata Fletcher.

VERBENACEAE

เป็นไม้กิ่งพุ่ม พบตามมาบ พื้นที่ต่ำในป่าเบญจพรรณ แต่ไม่ชอบพื้นที่แฉะ

ราก, แก่น เข้ายาอื่นแก้โรคกะษัยแทนการอยู่ไฟ แก้ท้องผูก

เข้ายากับรากชองแมว, รากผีพวน, รากตีนตั้ง ต้ม เป็นยาระบาย

47. กล้วยน้อย

เครือดวนน้ำ (ปลาคุณ,บ้านโหมง)

ดำกระวิน (เขมร)

พบมากบริเวณทามที่โคกที่เป็นป่ารกทึบ เป็นไม้ทรงพุ่มสูง(กิ่งเถา) ลักษณะทรงต้น ใบ ดอก คล้ายกับต้นหมากต้องแล้ง แต่ทรงต้นสูงกว่า ใบยาวรีมน กว้างกว่าใบต้องแล้งเล็กน้อย ผิวใบเข้มและเป็นมันกว่า ส่วนดอกคล้ายกับดอกลำดวนเหมือนดอกต้องแล้งแต่ฐานและก้านดอกจะใหญ่และสั้นกว่า ดอกมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ในตอนเย็น ผลออกเป็นพวงชิดกัน เมื่อสุกจะมีสีเหลืองหรือสีส้ม ผิวสากเล็กน้อย มีรสหอมหวาน

ราก เข้ากับยาอื่นเช่น กันครก กินแก้กะบูน กินแก้กินผิดแล้วทำให้ท้องอืด

เข้ากับกิ่งไม้แดง, ไม้ป่า, ไพล และยาชุมขึ้นๆ แก้ตกเลือด

เข้ากับตรีชวา, ดับเต่า เป็นยาต้มกินเป็นยากะบูน

48. เกรียงป็น, โศกกระสุน

สะเนาะกัมเปริง (เขมร)

เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดเล็ก ขึ้นได้ทั่วไปบริเวณทามไม่ชอบที่แฉะ มักขึ้นในที่ที่มีต้นไม้ใหญ่กว่า ใบทรงรีปลายแหลม ออกเป็นคู่ตามข้อ ลำต้น, รากแข็ง

ราก เป็นยาเลือด เข้ายากับรากดี้วมอนตัมกิน แก้การฟกช้ำ ระบายเลือดที่คั่ง

เข้ายากับขั้วมอญ, รากมอญ, ขมิ้นชัน ผง กินเป็นยากะบูนแก้พิษผิดสำแดง

49. หนามปลาตุก

เงียงปลาตุก

มูนจ้อฮ (เขมร)

ขึ้นทั่วไปในที่ทาม ชอบดินแห้ง เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง มีกิ่งก้านเยอะ ใบทรงกลมเล็กเป็นรอยพับตรงกลางเส้นกลางใบ หากขึ้นในที่แห้งมากใบจะเล็กจนแทบจะไม่มี จะขึ้นได้ดีตลอดทั้งปี มีหนามแหลมเล็กคล้ายเงียงปลาตุกอยู่ได้ใบ

ต้น, ราก ต้มดื่มแก้คุณไสย

ราก เข้ายาอื่นๆ เป็นยากะบูกินของผิด มีฤทธิ์แก้ปวด

ราก, ลำต้น ฝนทาแก้ฝี

แก้พิษสารพัดสัตว์เช่น ปลาตุก ปลาปักเป้า พิษแมลงกัดต่อย ฝนรากเข้ายา ชี้โคลเชียงซูด นำมาปิดที่แผล

50. ผักไหมซ้าง

เครือเขาดำ (โพนทราย, บ้านบึง)

เสลาเนียง (เขมร)

สังวาลพระอินทร์ (ไทย)

Cassytha filiformis Linn.

CASSYTHACEAE

เป็นพืชที่มักขึ้นกับต้นไม้อื่น โดยเฉพาะต้นไม้ที่มียางเช่น หว่า ชาด มักขึ้นในที่โล่งมีแดด เมื่อขึ้นจนเจริญเติบโตได้เต็มที่ดินไม้ที่ถูกเกาะจะตาย หากขึ้นกับต้นมะเขือจะเรียกว่าผักไหม รับประทานเป็นอาหารได้

เป็นยาเย็น ต้นเป็นยาแก้พิษไข้หวัด แก้กอแห้ง บำรุงตับ,ไต,อาการใจเป็นเลือด,ขับปัสสาวะ เข้ายากับรากสะมัด ตูบมูบ นำไปต้มรวมกันแล้วดื่ม หรือทุบรวมกันแล้วนำไปแช่น้ำร้อนใช้สำหรับประคบแก้อาการฟกช้ำ

แก้อาการง่อย โดยต้ม ห่อผ้าขาวประคบ

แก้อาการปวดหัวข้างเดียว ขี้ผสมกับใบตำลึง ทาบริเวณขมับและหัว

ตำให้ละเอียด นำมาพอกรักษาฝี

แก้ไขกั๊วะ แอามาขี้ชะโลมตัวเวลาอาบน้ำ

โกลกให้ละเอียดสามารถนำมาใช้สระผมได้

วัว,ควายถูกแอกเป็นแผล ใช้พั้นแอกใส่ให้ควาย หรือขี้ใส่แผลให้ควายก็ได้

51. หนามคอง

จะคอง (บึง)

เล็บเหยี่ยว (ภาคกลาง)

กรวง (เขมร)

พบได้ตามที่โพนดินตามทามในที่ไม้แฉะ เป็นไม้พุ่มกิ่งเถา ชอบโตขึ้นไปปกคลุมไม้ใหญ่ คนโบราณบอกว่า หากเลี้ยงไก่แล้วไก่ขึ้นไปนอนเกาะคอนบนต้นหนามคองใหญ่ๆ ไก่จะไม่เป็นโรคตาย

เปลือก, ราก นำมาทาเกลือแล้วย่างไฟให้พอหอม นำมาแช่น้ำให้เด็กกิน รักษาท้องร่วงเนื่องจากบิด แต่ถ้าอาการรุนแรงให้เข้ายากับเปลือกพะยอม

เปลือก ผนใส่ข้าวสารเหนียว 10 เม็ด ใช้สมานแผล

แก่น ผนใส่น้ำหมาข้าว แก้วมีมะม่วง หนองโน

เข้านมสาว อีมูก แก้วกะบุง

ราก เข้ายารักษาเกี่ยวกับระบบมดลูก เป็นประจำเดือนเลยเถิด(เป็นประจำเดือนแล้วไม่หยุด)

เป็นยาฝาดสมาน รักษาอาการไ้ช้ำขาว นำเปลือกแช่น้ำในรางน้ำกินของไก่

52. เสียว

Phyllanthus collinsae craib

EUPHORBACEAR

17

ขึ้นได้ทั่วไปในทาม ในดินเกือบทุกชนิดแม้แต่ดินที่มีเอียงเกลือ ขึ้นเป็นทรงพุ่มยั้งตัดยั้งแตกก้าน ออกมาเป็นกอ ก้านตรง ใบย่อยเล็กคล้ายใบกระถินขึ้นเรียงตลอดก้าน มีระบบรากฝอยเยอะเกาะดินได้ดี

เปลือก แก่เจ็บท้องบิด อุจจาระมีเลือด มีฤทธิ์เป็นยาฝาดสมาน

ยอดอ่อน กินได้ ใช้เหน็บท้องแก้อาการจุกเสียด

นาง แก่ซางชี้จวก เข้ากับซาเหว่า รักษาบิดในเด็ก

ทุกส่วน ต้มเข้ายากับพริกไทย แก้พิษผิดลำแดง

เข้ายากับแก่นมะม่วง, ตับเต่า, เหล็กอ้อยดำ เป็นยาอายุไฟ ประสะน้ำนม

เปลือก เข้ากับแก่นมะม่วงหิมพานต์ ต้มกินเป็นยาแก้ถ่ายท้อง

ประโยชน์อื่น ปลุกยัดคันทนา ทำคันทันเบ็ด เมาถ่าน

53. ส้มกุ้ง (ลาว)

ส้มขี้ม่อน (โพนทราย)

สงดง (เขมร)

พบตามป่าบุงป่าทามทั่วไป ริมเลาะฝั่งกุดและโนนทาม ออกผลเป็นพวง มีรสหวาน กินมากจะเมา
 ราก, แก่น มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ เข้ายากับสารส้ม ต้มกินละลายนิ่ว ช่วยขับปัสสาวะ
 เข้ายากับพังกี, ฝ้ายน้ำ, ส้มลม ต้มกินเป็นยาขับลม จุกเสียด แน่นท้อง
 เข้ายากับขมิ้นเครือ, ตุมกา, สะเดาข้าง, ข้าวเย็นใต้, ยาหัวข้าวเหนียว, ข้าวเย็นเหนือ, ยาอุโด ต้มดื่ม
 ต่างน้ำ รักษาอาการเรื้อรังในระบบภายในเช่น ต่อมาน้ำเหลืองอักเสบ
 เครือ เข้ายากับขมิ้นเครือ, บอระเพ็ด, เปรี้ยวแดง, เปรี้ยวกระท่อม ต้ม รักษาอาการต่อมน้ำเหลือง
 ลำคออักเสบเรื้อรัง

แก้พิษงูกัด เข้ายากับรากผักเสี้ยน นำมาต้มกิน

ยอด เป็นอาหารใช้เป็นผักจิ้ม จะมีรสเปรี้ยวอมฝาด

54. จูจีเครือ

จูจีน้ำ (เหล่าโดน)

เครือเจาะ (เขมร)

พบตามทามทั่วไป มักขึ้นในที่ชื้นหรือพบตามที่โนนที่มีต้นสนายขึ้น เป็นไม้ทรงพุ่ม ใบยาวประมาณ 3-4 นิ้ว ทรงกลมรีปลายมน เส้นลายใบเป็นร่อง ผิวสีเขียวเข้มเป็นมัน ออกสับหว่างกันและมีหนามที่โคนใบ ปลายหนามคว่ำลง

รสขม เฝ็ด รากฝนผสมน้ำเล็กน้อย อมรักษาพามาธา ผ่นเข้ากับน้ำหนึ่ง, หินส้อ ใช้ทาฝีปลาต่อสามารถเข้ายาริดสีดวงได้ด้วย

ขูดเอาแต่เปลือก, ใบโกล่ม, ดอกหญ้าเจ้าชู้, เปลือกมะนาว, เปลือกกิงมะนาว นำมาบวมรส

เข้ากับเห็ดฝีม่าน, นางแดง แก้วใจ เจ็บคอ คอแห้ง

เปลือก เคี้ยวกับเกลือ นำมาเป่าตากวาย รักษาตาแดง ชี้ตาเยอะ

55. น้ำจ้อย

เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เนื้อแข็ง ขึ้นริมห้วย, ริมตลิ่ง ไม่ชอบแฉะ หรือที่โคกใกล้บริเวณบึง ใบยาวรีปลายใบแหลมสีเขียวเข้มเป็นมัน ผิวเปลือกของกิ่ง, ก้านเป็นสีดำ มีรากเยอะ ขยายไปไกลพร้อมกับขึ้นต้นใหม่

แก่น เข้าสมุนไพรขนาดใหญ่รักษาไข้หมากไม้ ใช้เลือดออกและทุกไข้

แก่น เข้าหม้อกรรม มีรสหวาน บำรุงเลือด ขับน้ำคาวปลา

แก่น เข้ายากะบูน มีหลังดำ, กะเบา, กกแสง, ยาหัว, อ้อยดำ ต้ม

ต้น ขนาดใหญ่ให้ทำเรือนได้ ทำฟืนได้

56. ชาเหร่า

ชาเหร่าน้อย

มะกา (ไทย)

ทะมันจารีย์ (เขมร)

พบในพื้นที่ทามทั่วไป บริเวณริมบึง, ริมกุดที่ค่อนข้างแฉะ เป็นไม้ทรงพุ่มปานกลางถึงขนาดใหญ่ ใบกลมสีเขียวอ่อน ผิวเรียบ ใบและก้านออกสลับหว่างกัน ผลจะเป็นเม็ดเล็กๆ สีดำ

เป็นยาฝาดสมาน รากต้มกินแก้ทาง อาการลิ้นเป็นตุ่ม ปากเปื่อย ชางชี้จวก อาการหัวร้อนกันเย็น หรือนำเปลือกมาเคี้ยวกลืนกินน้ำรักษาอาการปากเปื่อย

เข้ายากับลูกคุณ 9 ฝัก, ขมิ้นน้อย 7 แว่น, ข่า 7 แว่น, เกลือพอประมาณ ต้มกินแก้ผอมแห้งแรงน้อย แก้พิษผิดสำแดงเรื้อรัง

ต้นใหญ่ ใช้ทำฟืนได้

57. หูลิง, หัวลิง (กันทรารมย์)

กมพะเนียง (เขมร)

แพบ (ไทย)

หูเหมื่อน

Hymenocardia walli – ehii Tul.

EUPHOBACEAE

พบได้ทั่วไปบริเวณพหาม ในที่แห้ง ที่ค่อนข้างแฉะก็ขึ้นได้โดยเฉพาะมักขึ้นกับต้นไคร้หางนาค เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง ใบรีค่อนข้างกลมแต่ปลายใบแหลม มีก้านเล็กออกสลับหว่างกันตามกิ่ง ใบออกเป็นกระจุกตามปลายก้าน มีผลเป็นรูปหัวใจทรงกว้างคล้ายใบหูของลิง ออกเป็นกระจุกตามก้าน, กิ่ง ที่ชื่อหูเหมื่อนมีนิทานว่า พระลักษมณ์ถูกหอกโมกษศักดิ์ พระยาภิเพกใช้ให้หนุมานซึ่งเป็นลิงไปเอายา แต่ไม่กล้าเรียกว่าหูลิงกลัวหนุมานจะโกรธ จึงเรียกว่า "หูเหมื่อน"

ราก ต้มกินร่วมกับกาฝากหูลิง แก้พิษผิดสำแดงเรื้อรัง, บำรุงกำลัง

นาง(กิ่งอ่อน) เคี้ยวสดรักษาอาการปวดท้อง อาการปวดท้องเนื่องจากบิด มีฤทธิ์เป็นยาฝาดสมาน และเข้ายารักษาทาง

ประโยชน์อื่น ทำฟืน ทำขอบสวิง

บทที่ 4

ผลการศึกษาและรวบรวมข้อมูลสูตรยาสมุนไพรป่าบุงป่าทาม

สูตรสมุนไพรป่าบุงป่าทาม

15/10/21

1. กระบุง

ตัวยา รากเหมือดขน, รากเหมือดคน, รากเหมือดปลาชิว, รากก้านตง, รากผักหวานบ้าน, รากเครือตำปลา

วิธีประกอบยา นำมาฝนกับน้ำปริมาณเท่าๆ กัน ต้มเช้า/เย็น

2. กระบุง

ตัวยา กาฝากหัวลิง, รากคุมวัว, ต้นแสดควาง, รากคัตเค้า, รากพังคี, ตานกกด, รกคอกเตี้ย, จันดำ, จันแดง, จันเหลือง

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดอย่างละเท่าๆ กันมาต้มกับน้ำพอท่วมตัวยา กินเช้า เย็น เป็นยา กินเกี่ยวกับเส้นกับเอ็นได้ด้วย

3. กระบุง

ตัวยา แก่นพุทรา, ตานกกด, แก่นแสดควาง, แก่นคัตเค้า

วิธีประกอบยา นำยาทั้งหมดอย่างละครึ่งกำมือนำมาต้มพอท่วม กินเช้า กลางวัน เย็น ครั้งละ 1 ถ้วยแกง ยานี้เป็นยาลมและเป็นยาบำรุงระบบภายในของผู้หญิงด้วย

4. กระษัย

ตัวยา รากฝ้ายน้ำ, รากเบ็น, รากหัวลิง, รากหนามผีพวน, รากตุ๊กอึ้ง

วิธีประกอบยา นำยาทั้งหมดในปริมาณเท่าๆ กันมาต้มกับน้ำพอท่วมยา กิน 3 เวลา ก่อนหรือหลังอาหาร

5. กามโรค(ทุกชนิด)

ตัวยา ปล้องอ้อยดำ, รากหญ้าหวาย, แก่นจำปาบ้าน(ลั่นทม), รากเครือขมิ้น 5-6 ราก, หัวแห้วหมู, สารส้มประมาณปลายนิ้วก้อย, หัวบักนัด(สับปะรด)ฝานเอา 1-2 ชิ้น, ยาหัว(ใช้กรณีเป็นยาล้าง)

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมด(ยกเว้นยาหัว)อย่างละประมาณ 2 กำมือ มาต้มกับน้ำพอท่วม เคี่ยวให้น้ำยาออก จะได้ยาที่มีรสขมมาก ต้มกินทุกวัน เช้า กลางวัน เย็น ประมาณ 3-4 หม้อ แล้วแต่อาการหนักเบา หากมั่นใจว่าหายแล้ว ในหม้อสุดท้ายให้ใส่ยาหัวลงไปด้วยเพื่อเป็นการล้างเชื้อในร่างกาย

6. กินผิด(กินของผิดกระบุงแบบไม่รู้ตัว ทำให้ผอม, เบื่ออาหาร)

ตัวยา แก่นทองเต็มกรอบ, ตุ๊กอึ้งแดง

วิธีประกอบยา นำยาอย่างละประมาณ 1 กำมือ ต้มกับน้ำพอท่วมยา ให้น้ำเดือดประมาณ 5-10 นาที ต้มกินเป็นประจำเช้า/เย็น

7. ขับลม

ตัวยา เครื่องตำปลา

วิธีประกอบยา นำเครื่องตำปลามาตัดให้ยาวประมาณ 1 คืบ ทูบและตากแดดให้แห้ง นำมาปิ้งไฟให้หอม ใช้เป็นชาขงดื่มคล้ายชา

8. ไข่(ไข่จากกะบุงทุกกะบุง สำหรับผู้หญิงสาว)

ตัวยา ตุ่มกาใหญ่, ตุ่มกาเล็ก, ส้มลม, นมราชสีห์, นมวัว, นมสาว, เสียวน้อย

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดซึ่งเป็นรากหรือต้นมาฝนกับน้ำสะอาด กินจนกว่าจะหาย

9. ไข่ (ไข่จากกะบุงทุกกะบุง สำหรับผู้ชายและผู้หญิงแก่)

ตัวยา เสียวน้อย, ตุ่มกาใหญ่, ตุ่มกาเล็ก, ส้มลม, ฮังฮ้อน, พังคี่, เหมือดแอ, เหมือดขน, เหมือดมน

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดซึ่งเป็นรากหรือต้นมาฝนกับน้ำสะอาด กินจนกว่าจะหาย

10. ไข่ก่าน(ไข่หัวร้อน ตินเย็น)

ตัวยา ต้นปีกสีแดง, ต้นปีกสีขาว

วิธีประกอบยา นำมาฝนจนได้ยาพอ ผสมกับน้ำสะอาดครึ่งแก้วให้ชุ่มๆ ดื่มเช้า กลางวัน เย็น จนกว่าอาการจะหาย

11. ไข่จับสั้น

ตัวยา แก่นก้างปลา, แก่นก้านเหลือง, แก่นตีนนก, แก่นกะเบา

วิธีประกอบยา นำยาทั้งหมดอย่างละ 1 กำมือ มาต้มกับน้ำพอท่วม เคี่ยวให้เหลือ 1 ถ้วย กินเช้า เย็น ครั้งละ 1 ถ้วย กินประมาณ 1-2 หม้อ หรือจนกว่าจะหาย

12. ไข่ทับระดู

ตัวยา ต้นโมกเลือด, เหล้าขาว

วิธีประกอบยา นำต้นโมกเลือดพอประมาณมาฝนกับเหล้าขาว ใช้ดื่ม

13. ไข่หมากไม้

ต้องสังเกตอาการไข้ก่อนว่า เป็นไข้ชนิดไหน

ร้อนใน มีอาการดื่มน้ำบ่อย ให้ใช้ยาเย็น

- ตัวเย็น ไม่อยากน้ำ ให้ใช้ยาร้อน

ตัวยา เข็มเศรษฐี, นมราชสีห์, โมยราบยักษ์, นมสาว, นมวัว, โมกน้อย, โมกเลือด, โมกใหญ่

วิธีประกอบยา นำมาต้มกินหลังอาหารเช้า เย็น

14. ไข่หวัด(ตัวร้อน)

ตัวยา กาฝากไผ่

วิธีประกอบยา นำกาฝากไผ่มาฝนกับน้ำสะอาด ใช้ทาให้ทั่วตัวผู้เป็นไข้หวัดสักพักตัวจะเย็นลง

15. ไข่,ไอ,มีเสมหะ

ตัวยา รากเน่าน้ำ(ดุมวัว)

วิธีประกอบยา นำมาฝนกับน้ำสะอาด ต้มจนกว่าอาการจะหาย

16. ความดัน,โรคกระเพาะ

ตัวยา ผักกาดฮอ

วิธีประกอบยา นำผักกาดฮอ 2 กำมือ ทั้งใบและราก ล้างให้สะอาดแล้วหั่นเป็นท่อนขนาด 1 นิ้ว ต้มกับน้ำ ทำกินบ่อยๆ

17. เจ็บปลาดุกดำ

ตัวยา เครื่องดำพลาสติก 1 หอบ

วิธีประกอบยา นำเครื่องดำปลาไปใส่กองไฟให้ไหม้จนขึ้นควัน เอามือหรืออวัยวะที่ถูกเจ็บปลาดุกดำไปรมควัน สักพักจะรู้สึกคลายปวดจากพิษเจ็บปลาดุก

18. เจ็บคอ

ตัวยา เครื่องซีโก้,ต้นเดือยโก่ป่า,ต้นเล็งเค็ง,เหล้าขาวค่อนแก้ว

วิธีประกอบยา นำตัวยามาฝนกับเหล้าขาวให้ขุ่น จิบเล็กน้อยแล้วค่อยกลืนยาลงคอ

19. เจ็บท้อง(เจ็บแห้งๆ)

ตัวยา รากพังคีน้อย

วิธีประกอบยา กรณีฉุกเฉิน ให้ใช้รากสดของพังคีน้อยประมาณปลายนิ้วก้อย ล้างให้สะอาดแล้วเคี้ยวได้เลย

หากมีรากแห้งอยู่แล้วให้ฝนกับน้ำสะอาดประมาณครึ่งแก้ว ต้มจนกว่าอาการจะดีขึ้น

20. เจ็บท้อง(ท้องอืดเนื่องจากสวมผ้าเปียก)

ให้กลืนใจเก็บใบหว่าชมพู(ไม่อ่อนไม่แก่) 1 ใบ มาเหน็บที่ท้อง สักพักก็หาย

21. เจ็บท้อง(เสียดท้อง)

ตัวยา ใบอ่อนของต้นเหมือดแอ

วิธีประกอบยา ขยี้ใบอ่อนประมาณ 1 กำมือ กิน สักพักอาการจะดีขึ้น

22. ชาง

ตัวยา แก้มอัน,กันจ้ำ,ภมรดัวผู้,ภมรดัวเมีย,รากมะพร้าว,รากหมาก

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดปริมาณเท่าๆ กันแช่น้ำไว้ 1 คืน ใช้ดื่มและอาบ

23. ชาง(หัวร้อน กันเย็น)

ตัวยา เป็น,แสงทั้งห้า(ราก กิ่ง ใบ แก่น เปลือก),เครือขี้เถ้า,รากหญ้าคุมปาว,รากหญ้าคา,รากหมาก,รากมะพร้าว

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละกำมือแช่น้ำ 2 ถึง นานประมาณ 1 ชั่วโมง ใช้ยาที่ได้ต้มและอบจนกว่าจะหาย

24. ชางขี้จวก

ตัวยา รากหมาก,รากมะพร้าว,แก่นหมากเยาขาว

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละกำมือแช่น้ำ 2 ถึง นาน 1 คืน ใช้ต้มและอบ ทำยาให้บ่อยๆ จนกว่าอาการจะหาย

25. ชางขี้เบ่ง(ขี้เหนียว)

ตัวยา แก่นส้มกบ 1 กำมือ

วิธีประกอบยา นำแก่นส้มกบแช่น้ำ 1 คืน ต้มบ่อยๆ จนกว่าอาการจะหาย

26. ชางตาเปือก

ตัวยา เครื่องันบั้ง(ใบขาวๆ มนๆ คล้ายใบบัวบก เป็นเครือเลื้อยตามดินในทาม) 1 กำมือ

วิธีประกอบยา นำเครื่องันบั้งแช่น้ำ 1 ถึง ทิ้งไว้ 1 คืน แล้วนำไปอบให้เด็ก ทำให้บ่อยๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น

27. ชาง,ตานขโมย

ตัวยา น้ำชาด

วิธีประกอบยา ตัดต้นหรือกิ่งชาด แล้วรองเอาน้ำฝาดที่ไหลออกมาให้เด็กดื่มเมื่อกระหายน้ำ ต้ม 2-3 ครั้ง ก็จะหาย (ยาสูตรนี้รสฝาด เด็กๆ อาจไม่ชอบ คนโบราณจะมีวิธีหลอกล่อเด็ก โดยเวลาไปทำไรไถนา หรือไปหาของป่าจะพาเด็กไปด้วยโดยไม่ให้นำน้ำติดตัวไป เมื่อเด็กเหนื่อยและกระหายน้ำก็จะตัดต้นหรือกิ่งชาด แล้วรองน้ำให้เด็กดื่ม)

28. ชางแสนล้าม

ตัวยา รากตำยาน 1 กำมือ

วิธีประกอบยา เอารากตำยานแช่น้ำ 2 ถึง นาน 1 คืน ใช้ต้มและอบ

29. ตาแดง

ตัวยา รากส้มลม,รากตาไก่สดากวาง,รากไมยราบยักษ์

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละ 1 กำมือ แช่น้ำพอท่วม ทิ้งไว้ 1 คืน นำยาที่ได้มาล้างตา ทำจนกว่าจะหาย

30. ตาแดง

ตัวยา ข้าวสาร 1 กำมือ,รากตาไก่สด 1 กำมือ,ส้มเล็กน้อย

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดมาแช่น้ำพอท่วม ทิ้งไว้สักครู่ แล้วนำมาล้างตา

31. ตาแดงหรือโรคตาต่างๆ

ตัวยา น้ำจากเครื่องปั้นแสด

วิธีประกอบยา ตัดเครื่องปั้นแสดจะมีน้ำไหลย่อยออกมา ใช้น้ำนั้นหยอดตา ทำบ่อยๆ จนกว่าอาการจะหาย

32. ท้องผูก

ตัวยา ต้นตาใกล้, ต้นตากวาง, รากโมกใหญ่, รากโมกเลือด

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดฝนผสมน้ำพอเป็นกระสาย ต้ม หากธาตุแข็งให้เพิ่มปริมาณยา

33. ท้องเสีย

ตัวยา ใบอ่อนของเหมียดยอดแอด

วิธีประกอบยา นำใบเหมียดยอดแอด 1 กำมือ ขยำกิน สักพักอาการจะดีขึ้น

34. ท้องเสีย(อหิวาห์), อาเจียน

ตัวยา รากเครือขี้นาค

วิธีประกอบยา นำเครือขี้นาคประมาณ 1 กำมือ แช่น้ำสะอาดนานพอให้ตัวยาวออก ชิมน้ำพอได้รสให้นำมาต้ม กินเข้าไปสักพักจะรู้สึกร้อนท้อง ยาสูตรนี้จะเป็นยารักษาอาการเบื้องต้น

35. ท้องอืด

ตัวยา รากพังคีน้อย

วิธีประกอบยา นำรากพังคีน้อยมาฝนน้ำ ต้ม หากถ่ายไม่ออกให้ผสมกับสูตรยาถ่ายอ่อนๆ หรือหากมีอาการใช้ร่วมด้วยให้ฝนยารักษาใช้ด้วย

36. ท้องอืด, ท้องเฟ้อในเด็ก

ตัวยา รากพังคีน้อย

วิธีประกอบยา นำรากพังคีน้อยมาฝนผสมน้ำให้เด็กกิน 1 ช้อนชา ยาที่เหลือให้นำมาทาที่ท้อง

37. ท้องอืด, ท้องเฟ้อในเด็ก

ตัวยา ผักหลอกหลีกครึ่งกำมือ

วิธีประกอบยา นำผักหลีกหลอกมาเผาไฟให้ไหม้กรอบ นำมาบด เติมน้ำมันก๊าดเล็กน้อย แล้วนำมาทาที่ท้องเด็ก บริเวณรอบสะดือ กลางฝ่ามือ, ฝ่าเท้า

38. เบื่อ, เมอา

ตัวยา ต้นหรือรากสามพันตา

วิธีประกอบยา นำมาฝนกับน้ำสะอาดดื่ม หรือใช้ต้นยาวประมาณ 1 คืบ ผ่าซีก แล้วใช้เพียงซีกเดียวต้มกับน้ำดื่ม

39. เบื่อ, เมอา

ตัวยา กกเบ็น, กกฝ้ายน้ำ, กกแสง, กกหัวลิง

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละ 2-3 ชัน ต้มกับน้ำพอท่วม ต้ม

40. ปะดง

ตัวยา แก่นตาไก่, แก่นแฮดควาง, ขมิ้นเครือ, ตากวาง(เครือ), หมากแดง(ลูกคล้ายพลับ)

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละกำมือมาต้มน้ำพอท่วม ต้มให้เดือดพอประมาณไม่ต้องเคี้ยว ต้มก่อนอาหาร 3 มื้อ ต้มยาต้มบ่อยๆ อาการปะดงจะหายไปเอง

41. ปะดง(ตัวบวม, เป็นตุ่ม)

ตัวยา รากพวงพี, รากผีพวน, รากข้างน้ำ, รากอุ้งีเครือ

วิธีประกอบยา นำยาอย่างละกำมือ ต้มดื่มเช้า เย็น ประมาณ 1-2 หม้อ ก็หาย

42. ปะดงเส้น(ปวดเส้นเอ็น แขน ขา)

ตัวยา รากหมากควยเสียด

วิธีประกอบยา หั่นรากหมากควยเสียดให้ยาวประมาณครึ่งศอก จำนวน 1 กำมือ ต้มกับน้ำพอท่วม ใช้ดื่มก่อนหรือหลังอาหาร 3 มื้อ ประมาณ 1-2 หม้อ หากอาการดีขึ้นให้ดื่มต่อจนหาย

43. ผิดกะบุง

ตัวยา แก่นขาม, ตีนตางน้อย, ยั้งฮ้อน

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดมาฝนกับน้ำพอเป็นกระสาย ต้มบ่อยๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น

44. ผิดสำแดง

ตัวยา รากเกียงป็น, รากต้องแลง

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละ 1 กำมือ ต้มกับน้ำพอท่วม เดือดแล้วยกลง ต้มบ่อยๆ แทนน้ำประมาณ 1-2 หม้อ

45. ผิดสำแดง

ตัวยา ต้นฝ้ายน้ำ, ต้นของแมว, ต้นดูกอึ้ง, แก่นแลง

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดอย่างละ 1 กำมือ มาต้มกับน้ำเยอะๆ ใช้ดื่มแทนน้ำ ยานี้ใช้เป็นยาอยู่ไฟได้

46. ผีปลาค้อ

ตัวยา รากหมี่, รากไมยราบ, น้ำขาวข้าว, ยาโอด(พิมเสน)

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละเท่ากัน แช่น้ำขาวข้าวพอท่วม ทิ้งไว้ครึ่งวัน นำยาที่ได้มาทาหัวผีจนกว่าจะหาย

47. ผีหัวเขียน

ตัวยา รากหมี่, รากไมยราบ, น้ำขาวข้าว

วิธีประกอบยา นำรากหมี่, รากไมยราบอย่างละเท่ากัน แช่น้ำขาวข้าวพอท่วม ทิ้งไว้ครึ่งวัน นำยาที่ได้มาทาหัวผี จนกว่าจะหาย

48. พยาธิเส้นด้าย

ตัวยา เมล็ดแกนนา 1 ช้อนโต๊ะ, ไข่ไก่หรือไข่เป็น 1 ฟอง, น้ำมันพืชหรือน้ำมันหมูพอประมาณ

วิธีประกอบยา บดเมล็ดแกนนาให้ละเอียดแล้วผสมกับไข่ ตีจนแตกดี นำมาทอด แล้วให้เด็ก(อายุระหว่าง 2-5 ขวบ)ที่เป็นพยาธิเส้นด้ายกินในช่วงที่เด็กท้องว่าง กินวันละครั้ง ประมาณ 2-3 วัน จนแน่ใจว่าพยาธิออกหมด

49. พามารา

ตัวยา เครื่องปั้นและไคร้หางนาค(ขนาดไม่อ่อนไม่แก่จนเกินไป), ไข่ไม่มีปล้องยาว 6 นิ้ว

วิธีประกอบยา นำเครื่องปั้นและไคร้หางนาคมาขูดผิวให้ได้เส้นฝอยละเอียด นำมาใส่ในไม้ไผ่ด้านใดด้านหนึ่งไม่ต้องสีกมาก จากนั้นจุดให้เกิดควัน ให้ผู้ป่วยสูดควันนี้จากอีกด้านของปล้องไม้ไผ่(คล้ายสูบบุหรี่)

50. พามารา

ตัวยา รากหรือกิ่งคางซุง(ในรากจะมีตัวยามากกว่ากิ่ง)

วิธีประกอบยา นำรากคางซุงมาล้างให้สะอาด ให้ผู้ป่วยเคี้ยว อมไว้สักครู่แล้วจึงค่อยกลืนน้ำที่ออกจากรากคางซุง อาการจะค่อยๆ ดีขึ้น ยานี้เป็นยาที่ใช้ในกรณีฉุกเฉิน

51. เยี่ยวกะปัดกะปรอย

ตัวยา รากตะไกล้, รากอำไฉ่

วิธีประกอบยา นำยาอย่างละ 1 กำมือ ต้มกับน้ำพอท่วม ต้มกินหม้อละ 2-3 ครั้ง กิน 1-2 หม้อ

52. เยี่ยวขัด(ปัสสาวะบ่อย), เยี่ยวเหลือง

ตัวยา ต้น/รากเกรียงป็น 1 กำมือ, รากเล็บแมว 1 กำมือ, ฟ้าทะเลลายโจรเล็กน้อย, อ้อยดำ 1 ท่อน ยาวประมาณ 4-5 นิ้ว

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดมาต้มกับน้ำสะอาด จิบบ่อยๆ ประมาณ 2 หม้อก็หาย ยา 1 หม้อเติมน้ำต้มต่อได้อีก 4 ครั้ง หรือจนกว่ายาจะจืด

53. เยี่ยวเหลือง, เยี่ยวแดง, เยี่ยวขัด, เยี่ยวข้าน

ตัวยา รากข้าวจี, เครื่องไฟสง, รากฝ้ายน้ำ, รากนางแสง, รากเบ็น

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละเท่าๆ กันมาต้มกับน้ำ ต้มบ่อยๆ

54. ริดสีดวงทวาร

ตัวยา กาฝากลุมพุก 1 กำมือ, ขมิ้นชันฝานหนา 1 ซม. 7-8 ชิ้น

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดมาต้มกับน้ำพอท่วม ให้ดื่มบ่อยๆ ประมาณ 1-2 หม้อ หัวริดสีดวงจะยุบ ขึ้นอยู่กับว่ามีอาการมากน้อยเพียงใด

55. หมาดขาว

ตัวยา เครื่องชูดแดง, เครื่องดำปลา, แก่นตีนนก

วิธีประกอบยา นำตัวยาอย่างละ 1 กำมือ ต้มดื่ม ประมาณ 1 หม้อก็หาย

56. หิด

ตัวยา ผักปอด(ผักพิงพวย) 1 หอบ, ปลาช่อน 6 ตัว

วิธีประกอบยา นำผักปอด, ปลาช่อนมาล้าง โดยใช้จานหรือถาดใบใหญ่รองผักและปลาเอาไว้ หนึ่งจนสุกดีแล้วจึงเอาน้ำของผักและปลาที่อยู่ในจานนั้นมากินตอนเช้าก่อนอาหาร ทำกินบ่อยๆ จนกว่าอาการหิดจะหาย

57. เหน็บชา, ประจำเดือนขาด, ปวดเมื่อย, เลือดไม่ตี

ตัวยา เปลือกกะเบาแดงตากแห้งบดละเอียด 1 ถ้วยแกง, พริกไทยป่น 1 ช้อนชา, กระเทียมแห้งป่น 1 ช้อนโต๊ะ, น้ำผึ้งพอประมาณ

วิธีประกอบยา นำตัวยาผสมกันแล้วเติมน้ำผึ้ง กะให้พอบั่นได้ ให้บั่นเป็นเม็ดขนาดเท่าเมล็ดพุทรา กินเช้า เย็นครั้งละ 1 เม็ด จนรู้สึกดีขึ้น ยานี้เหมาะสำหรับผู้หญิงอายุมากกว่า 15 ปี

58. อัมพาต

ตัวยา กาฝากหนามแดง, กาฝากหัว, กาฝากลมพุก, กาฝากคางซุงอย่างละครึ่งกำมือ, แก่นกะเบา, คิวินบ้าน(2 ตัวยานี้ให้ใช้จำนวนมาก)

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดต้มกับน้ำพอท่วม เคี่ยวให้เหลือครึ่งหนึ่ง ใช้ดื่มก่อนอาหาร 3 มื้อ ทำดื่มหลายหม้อจะรักษาอาการอัมพาตที่เพิ่งเป็นได้

ยาสำหรับผู้หญิง

59. ยากำเข็น

ตัวยา รากนมสาว, รากนมวัว, รากนมราชสีห์, รากโมกน้อย, รากโมกเลือด, รากโมกใหญ่, รากไมยราบยักษ์, รากเข็มเศรษฐี

วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดมาฝนกับน้ำให้ขุ่นพอประมาณ ใช้กินเป็นเวลา 10 วันหลังคลอดบุตร โดยไม่ต้องอยู่ไฟหรือกินยาชุดอื่นๆ

ข้อห้าม ผู้ที่กินยาชุดนี้ ห้ามอาบน้ำหรือต้มน้ำร้อน รวมทั้งอาหารธาตุน้ำร้อนอื่นเช่น น้ำผึ้ง น้ำตาล

60. ยากินหลังคลอด

ตัวยา พริกขี้หนูแห้ง, น้ำส้มสายชู 1 ถ้วยชา, เหล้าขาว 1 ถ้วยชา

วิธีประกอบยา นำพริกขี้หนูแห้งเผาให้เป็นเถ้า 1 ช้อนชา(ถ้าพริกขี้หนูควรเตรียมไว้ก่อนวันคลอด) ผสมกับน้ำส้มสายชู ให้กินทันทีที่คลอด เพื่อป้องกันการเกิดอาการวิงเวียนเนื่องจากเลือดและน้ำคาวปลาตีกลับ ในวันที่สองหลังการคลอด ให้นำเถ้าพริก 1 ช้อนแกงผสมกับเหล้าขาว ดื่ม

61. ยาขับน้ำคาวปลา

ตัวยา แก่นแสดควาง, แก่นหนามพอง, แก่นขาม, แก่นบก, รากของแมว, รากลุมพุก

วิธีประกอบยา นำตัวยาย่างละ 1 กำมือ ต้มกับน้ำเยอะๆ ใช้ทั้งต้มและอาบ หลังคลอด 10 วัน

62. ยาตัดลูก

ตัวยา ต้นไล่ตันโทน(ตอนเอายาให้นุ่งขาวนุ่งขาว)

วิธีประกอบยา นำต้นไล่ตันมาสับให้เป็นชิ้นจำนวนพอต้มได้ 1 หม้อ เคี่ยวให้เหลือ 1 ถ้วย หลังจากกินยาหม้อกรรมด้วยสุดท้าย ให้กินยาตัดลูกตามเข้าไป(กรณีไม่ต้องการมีบุตรอีก)ให้หมดแล้วคว่ำถ้วยลง

63. ยานำรุงมดลูก, บำรุงธาตุ

ตัวยา เครื่องเขียง, เครื่องมัน, ต้นข้าวจี, ไข่อ้อยดำ, ยาหัว

วิธีประกอบยา นำตัวยาย่างละ 1 กำมือ ยาหัวอีกเล็กน้อยมาต้มดื่ม ดื่มน้อยๆ จนยาจืด ดื่ม 1 หม้อก็หาย ยานี้แก้เจ็บท้อง, หลัง, เหว เจ็บเมื่อย เจ็บกระบุง ผื่นคัน และอาการเกี่ยวกับมดลูก

64. ยาหม้อกรรม

ตัวยา รากต้องแสง, รากเป็นโคก, รากทม, รากคืดเค้า, รากแสดควาง, รากเข็มขาว

วิธีประกอบยา นำตัวยาย่างละ 1 กำมือ มาปิ้งให้หอมและนำไปต้มใส่น้ำเยอะๆ ใช้ดื่มและอาบ ต้มครั้งละ 2-3 ถ้วยหรือต้มแทนน้ำ นาน 7-15 วัน ยาชุดหนึ่งต้มได้ 2-3 ครั้ง

65. ยาหม้อกรรม

ตัวยา แก่นกะเบา, แก่นตองเลือด, เครื่องไล่ตันแก่, แก่นหรือใบสนาย, แก่นคืดเค้า, แก่นน้ำ

จ้อย

วิธีประกอบยา นำตัวยาย่างละ 1 กำมือ ต้ม ใช้ดื่มแทนน้ำในช่วงอยู่ไฟ(หลังจากกินยาหลังคลอดแล้ว) ให้กินพร้อมทั้งช่วงอยู่ไฟ (สำหรับผู้หญิงที่มีลูกคนแรก อยู่ไฟและกินยา 11 วัน มีลูกคนที่สอง 10 วัน มีลูกคนที่สาม 9 วัน ลูกคนต่อๆ ไปก็ลดจำนวนวันลง)

66. ยาให้น้ำนม

ตัวยา รากคืดเค้า, รากของแมว

วิธีประกอบยา นำตัวยามาต้มกับน้ำเยอะๆ ให้ผู้หญิงเพิ่งคลอดและให้นมลูก ดื่มแทนน้ำ

67. ยาให้น้ำนม

ตัวยา เครื่องมัน, หลังดำ, ต้นเบ็น, ตะไกล่ตัน, ตะไกล่เครือ

วิธีประกอบยา นำตัวยาย่างละ 1 ท่อนมาต้มกับน้ำ ดื่มน้อยๆ ในช่วงอยู่ไฟ ยานี้แก้เจ็บหลังปวดเอว และกินผิดกระบุงได้ด้วย

68. ยาให้น้ำนม

ตัวยา แก่นขามป้อม, แก่นหลังดำ, แก่นซี่หนู, แก่นนางหวาน, แก่นเป็นโคก, แก่นนมสาว

วิธีประกอบยา นำตัวยาปริมาณเท่ากันมาต้มน้ำพอท่วมต้มเช้า เย็น ทำดื่ม 1-2 หม้อ

69. ยาให้น้ำนม

ตัวยา ตันคุมวัว,นมราชสีห์,ตันดูกลี,ตันดูกแตก,ตันดูกใหญ่,ตันนมสาว
วิธีประกอบยา นำตัวยาทั้งหมดฝนกับน้ำ ต้มเข้า เเย็น ในช่วงอยู่ไฟ

บทที่ 5

สรุป ปัญหา และข้อเสนอแนะ

5.1 ผลการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

5.1.1) ป่าบุงป่าทามเป็นระบบนิเวศน์สำคัญของแม่น้ำ ซึ่งมีภูมิสังฐานอันหลากหลายจากอิทธิพลของกระแสน้ำ พืชพรรณที่ขึ้นในพื้นที่ป่าบุงป่าทามจึงมีความหลากหลายทั้งประเภทป่าและชนิดพืช กล่าวคือมีทั้งป่าโคก ป่าดิบแล้ง และป่าบุงป่าทามซึ่งเป็นป่าไม้ผลัดใบ พบพืชทั้งหมด 100 กว่าชนิด ทั้งพืชที่ขึ้นอยู่เฉพาะภูมิสังฐานเช่น บริเวณหาดทรายและริมฝั่งแม่น้ำมักพบนมวัว เบญจเนาะน้ำ ฯลฯ บริเวณบุงพบต้นมะดัน กำฟ้า หวาย ผือ ฯลฯ บริเวณทามพบไม้ยืนต้นเช่น คางสูง มัง สะแก และบริเวณโนนทาม ดอนทามพบยาง น้ำเกลี้ยง สะแกง ตะแบก ฯลฯ แต่ก็มีพืชหลายชนิดที่สามารถขึ้นได้ทุกภูมิสังฐานเช่น เสี้ยว ฝ้ายน้ำ ห้วลิง

พืชพรรณในป่าบุงป่าทามผ่านวิวัฒนาการการมีชีวิตรอยู่ในสภาวะน้ำท่วมบางฤดูมาอย่างยาวนาน ชุมชนสองฝั่งแม่น้ำรอบป่าบุงป่าทามได้ใช้ประโยชน์ทั้งด้านการใช้สอยเช่น ฟืน ถ่าน การเก็บผักผลไม้และอาหารธรรมชาติจากป่า การประมง รวมทั้งการใช้พื้นที่ในการทำนา ทำไร่ และทำสวนครัว ทั้งนี้การใช้ประโยชน์ในอดีตเป็นการใช้อย่างตระหนักในคุณค่าของป่าบุงป่าทาม เป็นการใช้อย่างเปิดโอกาสให้ป่าฟื้นคืนสภาพขึ้นมาใหม่เช่น การทำไร่หมุนเวียน การตัดต้นไม้และเว้นต่อให้แตกใหม่ที่ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า "หย่อม"

การใช้พืชสมุนไพรจากป่าทาม ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมอยู่ในตัวหมอพื้นบ้านอย่างยาวนาน

5.1.2) ผลการศึกษารวบรวมพันธุ์พืชในป่าทาม พบพืชมีสรรพคุณทางยารักษาโรค 57 ชนิด ข้อสังเกตสำคัญคือ

1) พืชสมุนไพรแต่ละชนิดสามารถใช้ได้ทุกส่วน ทั้งใบ กิ่ง ลำต้น ราก และมีไม่น้อยที่ส่วนต่างๆ ของพืชนั้นใช้ไปเพื่อรักษาโรคต่างกันออกไปเช่น ลูกอึ้ง รากและลำต้นเข้ากับยาอื่นรักษาอาการผิวกะรุร ผอมแห้งแรงน้อย เจริญอาหาร ขณะที่ยอดอ่อนนำมาเคี้ยวรักษารำมะนาดในปาก หนามหลุมพุก รากใช้ฝนเข้ากับรากมะรุรทาฝีเด้านม แก่นใช้ผสมยาอื่นรักษาปะดงไฟ ผลสดใช้กินแก้ปวดท้องบิด ผลแก่ใช้ระดม ฯลฯ

2) พืชสมุนไพรป่าบุงป่าทามใช้ได้ทั้งเป็นยาเดี่ยวและเป็นส่วนผสมของสูตรยาที่ซับซ้อน โดยอาจผสมสมุนไพรตัวอื่นในป่าบุงป่าทาม และสมุนไพรจากป่าโคก ป่าดิบแล้ง

3) พืชสมุนไพรจำนวนมากเป็นพืชที่บริโภคเป็นอาหารได้ด้วย

5.1.3) การศึกษาและรวบรวมสูตรยาสมุนไพรจากป่าบุงป่าทาม

สามารถรวบรวมได้ 69 สูตร เป็นสูตรผสมยาที่รวบรวมจากหมอสุมุนไพรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา และมีการสืบทอดมาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มหมอพื้นบ้าน มีทั้งสูตรยาซึ่งเป็นวิธีการใช้ตัวยาเดี่ยวและการผสมตัวยาดั้งแต่สองชนิดขึ้นไปแต่ละสูตรเป็นตัวสะท้อนถึงภูมิปัญญาซึ่งกว่าจะได้มาก็ผ่านการลองผิดลองถูก สัมผัสเป็นความรู้สึบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานหลายชั่วคน

สูตรยาดังกล่าวสามารถรักษาได้ทั้งโรคทั่วไป เช่น เป็นไข้ ปวดท้อง กระษัย ตาแดง ผี ประดง พยาธิ อาการค่อนข้างหนักเช่น อัมพาต เยี่ยวขัด ความดัน อาการของผู้หญิงเช่น ยาขับน้ำนม ยาเกี่ยวกับการอยู่ไฟ ยาบำรุงธาตุ โรคใช้ทับระดู ยาเกี่ยวกับเด็กเช่น ชาง ตานขโมย ใช้ทุกชนิด

5.1.4) วิธีการเก็บยา

ของหมอพื้นบ้านเป็นศาสตร์และศิลป์ที่ละเอียดอ่อน จะต้องเก็บให้ถูกวัน ตามความเชื่อ มีคาถาบอกกล่าวแก่เทวดาผู้ปกป้องรักษายาสมุนไพรไว้ในดินในป่า และหากจะนำยานั้นมาเก็บในห่อผ้าหรือล้อมยาเพื่อเอาไว้รักษาโรคในครั้งต่อไป ก็จะต้องมีการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาปกป้องรักษาเพื่อให้ตัวยานั้นไม่เสื่อมสรรพคุณ

5.1.5) สถานภาพของการใช้สมุนไพรจากป่าบุงป่าทาม

หมอสุมุนไพรในพื้นที่ป่าบุงป่าทามอยู่ในสถานการณ์เดียวกับพื้นที่อื่นของประเทศ คือลดบทบาทความสำคัญลงไปมากในยุคที่คนหันไปนิยมรักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่กันมาก องค์ความรู้เรื่องสมุนไพรจะอยู่ติดตัวหมอพื้นบ้านคนนั้นๆ และไม่ค่อยมีการถ่ายทอด เกิดจากความหวงวิชา สูตรยามากมายที่สูญหายไปพร้อมกับการจากไปของหมอพื้นบ้านแต่ละคน

อย่างไรก็ดี ในระดับการใช้พืชจากป่าทามเป็นตัวยาสุมุนไพรรักษาโรคพื้นๆ ชาวบ้านอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ยังคงมีความรู้และนำใช้สมุนไพรต่างๆ อยู่เช่น การใช้ไม้จากเครือลิ้นแสด (รสสุคนธ์) หยอดรักษาอาการเจ็บตา ตาแดง การใช้รากฝ้ายน้ำเคียวกินสดๆ เพื่อขับลมในท้อง การใช้ยอดและใบต้นเป็นมาบดใส่แผลน้ำกัดเท้า นำกิ่งอ่อนของต้นหัวลิงมาเคี้ยวรักษาอาการปวดท้อง เป็นต้น แต่ก็นับว่าลดความสำคัญลงเรื่อยๆ

5.2 ปัญหา

5.2.1) ป่าบุงป่าทามเป็นระบบนิเวศน์เฉพาะของกลุ่มน้ำภาคอีสาน เกิดอยู่ในพื้นที่น้ำท่วมถึงสองฝั่งลำน้ำ พืชพรรณหลายชนิดได้ผ่านการคัดสรรพันธุ์เพื่อดำรงอยู่ในสภาพเช่นนี้เท่านั้น จึงเป็นพื้นที่ที่ละเอียดอ่อน ในขณะที่ป่าบุงป่าทามอยู่ในสภาพเสี่ยงต่อการบุกรุกทำลาย ทั้งโดยชุมชนและหน่วยงานภายนอกเช่น กิจกรรมการสร้างเขื่อนต้นแม่น้ำ ทำให้ภาวะน้ำท่วมตามธรรมชาติในตอนกลางของแม่น้ำมูลหายไป เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปบุกเบิกเป็นพื้นที่ทำกิน การสร้างเขื่อนกลางแม่น้ำที่ทำให้ป่าบุงป่าทามจมอยู่ใต้เวียง

น้ำ หรือการสร้างถนนและการก่อสร้างอื่นๆ เช่นนี้ทำให้พืชสมุนไพรจากป่าทามหลายชนิดหายากขึ้นและบางชนิดอาจสูญพันธุ์ไปในไม่ช้า

5.2.2) ขณะเดียวกัน ยังไม่มีกฎหมาย นโยบาย และมาตรการใดๆ อย่างชัดเจนในการดูแลคุ้มครองพื้นที่ป่าทุ่งป่าทาม จึงเป็นเงื่อนไขให้ป่าทุ่งป่าทามสูญหายไปเรื่อยๆ

5.2.3) การศึกษาวิจัยองค์ความรู้เรื่องระบบนิเวศในป่าทุ่งป่าทามยังมีน้อย ทำให้ทั้งชุมชน สังคมทั่วไป และผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ตระหนักถึงความสำคัญ

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.1) ควรเร่งศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบนิเวศน์ พืช สัตว์ในป่าทุ่งป่าทามอย่างละเอียดเช่นเดียวกับการศึกษาป่าบกประเภทอื่นๆ และควรบรรจุป่าทุ่งป่าทามอยู่ในสารบบป่าไม้เมืองไทยด้วย

5.3.2) ควรมีโครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ป่าทุ่งป่าทามเป็นโครงการผสมผสาน ทั้งด้านทางเลือกอาชีพ ที่เสริมฐานเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.3.3) ควรมีนโยบายหรือระเบียบกฎหมาย เพื่อหยุดยั้งการทำลายป่าทุ่งป่าทามอย่างชัดเจนและมีแนวปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ก่อนที่ป่าทุ่งป่าทามจะสูญหายไปพร้อมกับภูมิปัญญาที่มีค่าของท้องถิ่น

5.3.4) ควรส่งเสริมให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในป่าทุ่งป่าทาม กรณีมีการพัฒนาโครงการต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อป่าทุ่งป่าทาม ควรมีการศึกษาผลกระทบและการจัดประชาพิจารณ์

5.4 ข้อเสนอต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านสมุนไพรจากป่าทุ่งป่าทาม

5.4.1) ศึกษาพัฒนาองค์ความรู้ให้เกิดความสมบูรณ์เช่น การศึกษาด้านพันธุพฤกษศาสตร์ เพื่อเปรียบเทียบด้านพันธุกรรมของพันธุ์พืช ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะโรคต่างๆ ซึ่งมีชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่น

5.4.2) ศึกษาทดลองในพืชสมุนไพรบางชนิด เพื่อหาสารสำคัญทางยาในพืชนั้นๆ

5.4.3) ศึกษาและทดลองแปรรูปพืชสมุนไพรบางชนิด เพื่อส่งเสริมอาชีพเป็นเศรษฐกิจชุมชนหรืออุตสาหกรรมยาของประเทศต่อไป เพื่อทดแทนผลิตภัณฑ์ยาสมัยใหม่ซึ่งมีราคาแพง โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่จะเกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นเช่น การทำแชมพู น้ำยาซักผ้าโดยใช้ลูกหนามแห้ง การใช้สารไล่มอดมด แมลงจากใบเหมือดแอะ และการผลิตยาสมุนไพรจากพืชต่างๆ

5.4.4) ควรีหน่วยงานรัฐ หรือองค์กรสาธารณประโยชน์ เข้ามาศึกษาร่วมกับชาวบ้านในการทดลองพืชสมุนไพร

5.4.5) ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของหมอยาพื้นบ้าน เพื่อการศึกษาพัฒนาและใช้ประโยชน์เป็นไปอย่างมีระบบ และให้ผลประโยชน์เป็นของชุมชนตามสมควร

บรรณานุกรม

กลุ่มสมุนไพรมะขามเทศ รวมตำรายาสมุนไพรมะขามเทศ เอกสาร โครงการประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ (มปป)

โครงการทามมูล ความสำคัญของป่าบุ่งป่าทามต่อวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา : ป่าบุ่งป่าทาม บริเวณแม่น้ำมูลตอนกลาง รายงานการศึกษา , 2538

โครงการทามมูล สรุปผลการสัมมนาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ป่าทาม เอกสารโรเนียว , กันยายน 2539

โครงการทามมูลและกลุ่มซอล์คสีเงิน สืบสวนพันธุ์ไม้ เอกสารประกอบการสัมมนา , กุมภาพันธ์ 2538

คณะเภสัชศาสตร์ สยามโกษาชยพฤษก์ ภูมิปัญญาของชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล , บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน) มิถุนายน 2538

ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และคณะ การศึกษาสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ของป่าบุ่งป่าทาม บริเวณลุ่มน้ำมูลตอนกลาง รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น , 2534

วรลักษณ์ อธิพิลโอฟาร์ ป่าบุ่งป่าทาม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ , 2541

คันสนีย์ ชูแวง แปลจาก Patrick J.Dugon การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ : สถานการณ์ปัจจุบันและมาตรการที่จำเป็น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ, 2537

ก

รายชื่อพรรณไม้ในป่าบุ่งป่าทาม

ก.	
กก(สวนเสือ)	กะตัน
กกโน	กะสูด
กม	กางสูง -
กระจับ	ก้างปลา(เขม่าแรด)
กระดุกแตก	ก้างปลาตง(จำเครือ)
กระดุกถึง	กาดฮอ(ผัก)
กระโดนโคก	ก้านเหลือง
กระโดนดิน	ก้าม
กระโดนเตี้ย	กำจาย
กระโดนน้ำ(จิกนา)	กำแพงเจ็ดชั้น
กระเบา	กุ่มน้ำ
กระเบาปีก(จับหมา)	กุ่มแสง
กระเบาใหญ่	แก่นขม
กวาง	กล้วยน้อย
ข.	
ขนวนน้ำ	ขี้เถ้า(เครือ)
ขมื่น(เครือ)	ขี้นาก(เครือ)
โขมง	ขี้นาค
โขมง(หญ้า)	ขี้แห่
ข้าวจี	แข้งกวาง(มันปลา)
ข้าวปุ่น(เครือ)	ไขนุ่น
ขี้ไก่(เครือ)	ไขเนา
ค.	
คมบาง	คำพี
ควน	เคียงฟ้า
คัตเค้า(เครือ)	แคงหิน
คา(หญ้า)	แคน
คามอง	ไค้หวางนาค

จ.	
จอกแหง	จาน(ตัน)
จาน(เครือ)	จิกนม(แขว)
ช.	
ชะฝ้าย	ชี่น้ำ
ชะเล้า	ชี่แห่
ชาด(เหียง,พั้นชาด)	ชุมแสง(แสงเถา)
ช.	
ชองแมว	ชาฝ้าย
ชาด	ชูด(เครือ)
ชำเล้า	แขง
ด.	
ดุมวัว	เดาไห้(เครือ)
เด็ยไก่อ	
ด.	
ดตหมา	ตะพา
ดตหมา(เถา)	ดັบปลา(ดำปลา)
ดบ(ผัก)	ดานกกด
ดบชวา(ผัก)	ดาปลา
ดมปาม	ตามอง
ด้องแสง	ดำหนาน(เครือ)
ตะไก่อัดง	ตั้นตุ๊กแก(หญ้า)
ตะไคร้หางนาค	เตาไห(เครือ)
ตะแบกน้ำ	เต้า
ท.	
ทม	โทสง(เครือ)
เทา	
น.	
นมวัว(เนาน้ำ)	น้ำเกลี้ยง(รัก)
นมราชสีห์	น้ำจ้อย
นางน้อย(เครือ)	

บ.

บ่อ

บัว(ผัก)

บักเก็บ(เครือ)

บัวแดง

บักหม่วย

บัวสาก

บักเห็บ

บัวสาย

บั้ง(ผัก,เครือ)

เบ็น

ป.

ปอข้าวจี

เป็อยน้ำ

ปอกฮาง

เป็อยเลือด

เป็อยโคก

โป่ง(ผัก)

ผ.

ผลหวาน

ผ็อน้อย(หญ้า)

ผ็พวน

ไผ่ป่า

ผ็อ

ฝ.

ฝากทม

แฝก(หญ้า)

ฝ้ายน้ำ

พ.

พง(หญ้า)

พิงพวย, พิงพาย

พยอม

แพค(หญ้า)

พอก

แพรก(หญ้า)

พังคี

ไพสง(เครือ)

พลับ

ฟ.

เฟ็อย(ผัก)

ไฟรี(หญ้า)

ม.

มะพร้าวไฉย

มันปลา

มะปรางน้ำ

เม่า

มั่ง

แมงมุม

มั่ง

โมง

มันป่า

ย.	
ยอป่า	ย่านางเครือ
ยาง	
ล.	
ลำแขง	ลิ้นแฮด(เครือ)
ลำอ้อ	ลิ้มกวาง(หมากมั่ง,ฮอนส์,ลิ้มกวาง)
ลิงงอบ	เล็บแมว
ว.	
ว่านอ้อยช้าง	แว่น(ผัก)
ส.	
ส้มลม(เครือ)	ส้มคางควาย(เครือ)
สะแก	สีเสียดน้ำ
สะเดา	เสลา
สะแบง	เสียว
สะเอือน(ผัก)	แสง
สามพันตา	ใส่ไก่
ห.	
หน้าขน	หมาว้อ
หน้าไซ	หมูเก่า(หญ้า)
หน้าตา	หมี
หน้าแฝก	หมีก
หน้าแพง	เหมียดน้ำ
หน้าห้องขาว	เหมียดปลาชิว
หน้าหมก	เหมียดแอ
หนามกำงปลา	หว่าชมพู่,หว่าขี้มด
หนามขี้ป้อ	หว่าน
หนามคอง	หว่านพิษ
หนามคอม	หวาย(หญ้า)
หนามช้าง	หวายน้ำ
หนามแท่ง	หัววัว
หนามพรม	หางควาย

หนามพู่ไฟ	หางหนู(เครือ)
หนามวัวเรื่อ	น้ำอึปู
หนามเขี้ยวปลาตุก	หุนแป(เครือ)
หนามหัน	หูช้าง
หนามหิน	หูลิง
เหนียนช้าง	หิ้วกวาง -
หมกเต่า(หญ้า)	แห่
หมากน้อย(เครือ)	แห้วป่า
หมากวง	แห้วหมู
อ.	
อ้อยช้าง	อีฟวย(ผัก)
อ้อยหนู	อีหก(เครือ)
ฮ.	
โอรบเฮรบ	

ข
รายชื่อด้านไม้และชื่อทางวิทยาศาสตร์

ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์วิทยาศาสตร์
กระเบาใหญ่	<i>Hydnocarpus anthelmiothicus</i> Pierre	Flacourtiaceae
กระตูกอึ้ง (อึ้งใหญ่, แกลบหนู)	<i>Dendrolobium lanceolatum</i> Schindl	Leguminosae
กล้วยน้อย	<i>Xylopia vielana</i> Pierre	Annonaceae
กระจับ (Singhara nut)	<i>Trapa bispinosa</i> Roxb.	Trapaceae
กระโดนดิน	<i>Careya herbacea</i> Roxb.	Barringtoniaceae
กันเกรา (มันปลา)	<i>Faaagraea Fragrans</i> Roxb.	Loginiaceae
ก้างชูง (ก้างหลวง)	<i>Albizia chinensis</i> Merr.	Leguminose
(อ้อยช้าง)	<i>Lannea coromandelica</i> Merr.	Anacardiaceae
กุ่มน้ำ	<i>Crateva adansonii</i> DC. Subsp. <i>odorata</i> Jacobs Syn. C. <i>Rox burghii</i> R.Br.C.	Capparaceae
(กกสามเส้า)	<i>Cyperrus corymbosus</i> Rottb.	Cyperaceae

กำจาย (หนามแดง,หนามห่าง)	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler	Leguminosae
กำแพงเจ็ดชั้น (ตาใกล้)	<i>Salacia chinensis</i> Linn.	Celastraceae
เสียว	<i>Phyllanthus collinsae</i> Craib.	Euphobiaceae (แขนงพรัอย)
กำงปลา (เขม่าแดง)	<i>Phyllanthus orientalis</i>	Euphobiaceae
ปอข้าวจี Airy Shaw	-	-
เทิน (ชื้อาย)	<i>Terminalia nigrovenulosa</i> Pierre Ex Laness	Combretaceae
มันปลา (แข่งกวาง)	<i>Wendlandia tinctoria</i> A. DC.	Rubiaceae
เครือชูด	<i>Parameria barbata</i> Schum. Var. Pierra Kerr	Apcynaceae
ไคร้หางนาค	<i>Phyllanthus taxodifolius</i> Beille	Euphobiaceae
คัตคาว (คัตเค้าเครือ)	<i>Randia siamensis</i> Craib	Rubiaceae
กระโดนน้ำ (จิกนา)	<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.	Barringtoniaceae

แขว (จิกนม)	<i>Palaquim gutta</i> (Hook.f.) Baill.	Sapotaceae
จอกแหน	<i>Lemna trisulca</i> Linn.	Lemnaceae
ก้างปลาตง (จำเครือ)	<i>Ardisia crenata</i> Roxb.	Myrsinaceae
แสง (ขุมแสง)	<i>Xanthophyllum glaucum</i>	Xanthophyllaceae
ขาด,เหียง (พันขาด)	<i>Erythrophyleum Succirubrum</i> Gagnep.	Leguminodae
ห้องแมว	<i>Gmelina philippensis</i> Cham.	Verbenaceae
หญ้าขึ้นาก	<i>Dicliptera roxburghiana</i> Nees	Acanthaceae
หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	Gramineae
หญ้าแฝก	<i>Themeda triandra</i> Forsk.	Gramineae
หญ้าแขง (หญ้าพง)	<i>Saccharu fuscum</i> Roxb. Syn. <i>Sclerostachya fusca</i> A.Carnus	Gramineae
ตาไก่ (แคงหิน)	<i>Pleurostyliia opposita</i> Alston	Celastraceae
สีเสียดน้ำ (ตะเกอร่าน้ำ)	<i>Eriobotrya bengalensis</i> Hook. f. <i>Shorea thorellii</i> Pierre ex Laness.	Rosaceae Dipterocarpaceae
สะแบง(ซิน้ำ,ตะเคียนแดง)		

ตดหมา	<i>Saprosma Latifolium</i> Craib	Rubiaceae
เถาดตหมา	<i>Merremia hastata</i> Hallier f.	Convolvulaceae
เมาน้ำ	<i>Artabotrys Spinosus</i> Craib	Anonaceae
ว่านอ้อยช้าง (นิ้วมือพระนารายณ์)	<i>Schefflera clarkeana</i> Craib	Araliaceae
ผักตบชวา	<i>Eichornia crassipes</i> Solms	Pontederiaceae
ไผ่ไถ	<i>Bambusa arudinacea</i> (Retz.)	Gramineae
ฝ้ายน้ำ	<i>Mallotus thorelli</i> Gagnep.	Euphorbiaceae
หญ้าแฝกหอม (แฝก)	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	Gramineae

ง

โครงการสัมมนาระดมความรู้หมอยาพื้นบ้านป่าบุงป่าทาม

ความเป็นมา

ป่าบุงป่าทามเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ(Wetland) ชนิดหนึ่งในภาคอีสาน ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนอีสานแถบลุ่มน้ำมูล แต่ที่ผ่านมาไม่ได้รับความสำคัญจนป่าบุงป่าทามถูกบุกรุกทำลายไปมาก และเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงคนเริ่มเข้าหาความสะดวกสบายมากขึ้น รวมทั้งการเจ็บป่วยก็ไปโรงพยาบาล ทำให้องค์ความรู้หลายอย่างเกี่ยวกับพรรณพืชป่าบุงป่าทามเริ่มสูญหายเช่น การใช้ยาสมุนไพร และในยุคสมัยของการชวงชิงภูมิความรู้พื้นบ้านของชาวต่างชาติเพื่อทำการวิจัยเป็นยาเพื่อผลประโยชน์เฉพาะตน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์และทำการรวบรวมเอาไว้

อนึ่ง โครงการนี้เป็นโครงการที่จัดต่อเนื่องจากการรวบรวมภูมิความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรป่าบุงป่าทาม ในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำลุ่มน้ำมูลตอนกลาง โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

จุดประสงค์

1. เพื่อให้หมอยาสมุนไพรเกิดความเท่าทันในสถานการณ์
2. เพื่อรวบรวมสูตรตำรับยาสมุนไพรป่าบุงป่าทามจากหมอยาในส่วนต่างๆ ของลุ่มน้ำมูลตอนกลาง
3. เพื่อตรวจสอบรายชื่อท้องถิ่นของพรรณพืชและสมุนไพรป่าบุงป่าทาม

กลุ่มเป้าหมาย

หมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ในการใช้สมุนไพรจากป่าบุงป่าทาม จำนวน 15 คน

วันที่/สถานที่

วันที่ 17-18 สิงหาคม 2541 ที่ศูนย์ คอปม.บ้านบึง จังหวัดสุรินทร์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รวบรวมภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของชาวบ้านที่ใช้ป่าบุงป่าทามในแถบลุ่มน้ำมูลตอนกลาง เอาไว้เป็นรูปเล่มคล้ายกับตำราที่พร้อมจะถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ และเป็นตำราพื้นฐานสำหรับผู้ที่สนใจ จะศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการครอบครององค์ความรู้ของชาวบ้านและชุมชน

กำหนดการ

โครงการสัมมนาระดมความรู้หมอยาพื้นบ้านป่าบุงป่าทาม
17-18 สิงหาคม 2541 ศูนย์ คอปม. บ้านบึง

วันที่ 17 สิงหาคม 2541

- 10.00 - 12.00 น. เสวนา "สถานการณ์สิทธิบัตรพันธุ์พืชและ พ.ร.บ. แพทย์แผนไทย
โดย คุณชัชวาลย์ ชูวา ศูนย์สมุนไพรบ้านตะบัล
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัดสุรินทร์
- 12.00 - 13.00 น. อาหารเที่ยง
- 13.00 - 16.00 น. แบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม คณะเขต เพื่อระดมความรู้
ชี้แจงเนื้อหา การตรวจสอบพันธุ์พืช(ดูภาพ) - ชื่อท้องถิ่น -สรรพคุณ -ฤทธิ์ยา -
ข้อห้ามการใช้
- 17.00 น. อาหารเย็น

วันที่ 18 สิงหาคม 2541

- 07.00 - 08.00 น. อาหารเช้า
- 08.00 - 12.00 น. แบ่งกลุ่มย่อยกลุ่มเดิมเพื่อระดมความรู้
ชี้แจงเนื้อหา การตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับโรคต่างๆ (ชื่อโรค อาการ ตัวยา วิธีการ
ข้อห้าม)
- 12.00 - 13.00 น. อาหารเที่ยง
- 13.00 - 16.00 น. ตรวจสอบตำรับยา(ชื่อโรค อาการ สมุนไพรที่รักษา ตำรับยา ผลข้างเคียง)

จ

รายชื่อหมอยาและผู้ให้ข้อมูล

1. นายวสันต์ วงศ์ษา	บ้านปลาคุน ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด	} *
2. นายบัวพันธ์ จำปาพันธ์	บ้านเหล่าโคน ต.หนองแค อ.ราชสีไศล จ.ศรีสะเกษ	
3. นายไพบุลย์ ี่องโล่ห์	บ้านปลาคุน ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด	} *
4. นายแสง จำปาพันธ์	บ้านเหล่าโคน ต.หนองแค อ.ราชสีไศล จ.ศรีสะเกษ	
5. นายเสริม สาอุดม	บ้านดงแดง ต.ด่าน อ.ราชสีไศล จ.ศรีสะเกษ	} *
6. นายเป็อย ด้วยวี	บ้านกาเกาะ ต.ท่าสว่าง อ.เมือง จ.สุรินทร์	
7. นายเดือน คงดวงดี	บ้านกาเกาะ ต.ท่าสว่าง อ.เมือง จ.สุรินทร์	} *
8. พระบัวพา มหาบุญโญ	วัดคำศรี บ้านบึง ต.ดอนเรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	
9. นางสุ เกษศิริ	บ้านบึง ต.ดอนเรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	} *
10. นายจุม กลิ่นแก้ว	บ้านบึง ต.ดอนเรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	
11. นายสมัย ราชเจริญ	บ้านหนองโน ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	} ✓
12. นายพร ศรีดี	บ้านหนองฮู ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	
13. นายสุพรรณ สิมดา	บ้านอิเซใต้ ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	} ✓
14. นายมานิตย์ เปรมศรี	บ้านอิเซใต้ ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	
15. นายเป็ สิงห์ทอง	บ้านอิเซใต้ ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	} ✓
16. นายคิด สงฆ์	บ้านหนองหนัก ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	
17. นายทองลี กุณอง	บ้านหนองคู ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	} ✓
18. นายสวาสดี เนติวงษ์	บ้านหนองโน ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	
19. นายเพียร พิลาสุข	บ้านหนองโน ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	} ✓
20. นางบัวพา ผิงงาม	บ้านหนองโน ต.เสียว กิ่ง อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ	
21. นางสุด อนุกุล	บ้านบึง ต.ดอนเรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	} *
22. นางพรมา แทนศิลา	บ้านบึง ต.ดอนเรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	
23. นายเสาร์ สมบัติวงศ์	บ้านหนองตอ ต.ดอนเรด อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์	} *

witham - ๑๒๗